

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๕๑๑ – ๕๒๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๕๑๑

ผู้ฟัง พุทธภาสิตที่มีในโอวาทปาติโมกข์ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอน ตอนท้ายมีว่า
อนุปวาโท อนุปฆาโต ปาฏิโมกฺเข จ สํวโร มตฺตญฺญตา จ ภตฺตสมฺม

มัตตัญญตา จ ภตตสมมิง แปลว่า ควรจะรู้จักพอดีในอาหาร หมอเสนอพุด
นานแล้วเรื่องอาหาร กินจุบกินจิบ ถ้าได้ไม่ดี คนแก่ ๆ กินมากก็เกิดโรคมาก กินข้าว
มากไป เบาหวานกำเริบ นี่เป็นเรื่องทางการแพทย์ แต่พระผู้มีพระภาคท่านตรัสเรื่อง
ความรู้จักพอดีในอาหารในปาติโมกข์ทีเดียว ถ้าหากว่ากินอาหารจุบกินจิบ กินไม่เป็น
เวลา พระไม่ใช่หากินเอง ชาวบ้านต้องหาไปถวาย

ส. สำหรับฆราวาส พระผู้มีพระภาคมิได้ทรงห้าม จะบริโภคก็เวลาก็ไม่
จำกัด เป็นเรื่องของฆราวาส แต่ว่าผู้ที่มิศรัทธาที่จะประพฤติปฏิบัติ ชัดเกลากิเลสใน
เพศของบรรพชิต พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้่ว่า ความควรไม่ควรมิประการใด จึงได้ทรง
บัญญัติสิกขาบทสำหรับบรรพชิต ซึ่งพระภิกษุทั้งหลายก็เห็นชอบด้วยในการบัญญัติ
สิกขาบทเช่นนั้น

ผู้ฟัง นี่ข้อเท็จจริง เมื่อผมบวชอยู่ จะสีกก็ไปลาสมเด็จพะสังฆราช เวลานั้น
เป็นปฏิภกโคศลวัดสระเกศ เพราะว่าผมหิวข้าว ถ้าเลื่อนเป็นปายสองโมง บางทีไม่สีก
ท่านบอกว่า แค่นี้ก็ยังสีกกัน ไม่ค่อยอยู่ ถ้าขึ้นกินมาก ราคะเกิดจัด ท่านว่าอย่าง
นั้นก็น่าคิดเหมือนกัน

ส. เป็นเรื่องของการติดทั้งรูป ทั้งเสียง ทั้งกลิ่น ทั้งรส ทั้งโณภูมิจึงพะ

ผู้ฟัง ศีลข้อวิกาลโภชนานี้ เป็นข้อปฏิบัติที่ทันสมัยที่สุด ทันสมัยอย่างไร
ก็แม้แต่หลักการแพทย์สมัยใหม่ยอมรับว่า อาหารมือที่ ๑ มือที่ ๒ นั้นเป็นอาหารที่
สำคัญและจำเป็นที่สุด อาหารมือที่ ๓ นั้น ไม่จำเป็นอะไรเลยสำหรับร่างกายมนุษย์
ที่ว่าจำเป็น จำเป็นอย่างไร อาหารมือแรก อาหารมือเช้า เมื่อรับประทานแล้ว ในช่วง
เช้าถึงเพล ร่างกายได้ออกกำลัง หรือจะใช้อินด้านสมอง อาหารเหล่านี้ก็ได้เอาไปใช้

ส่วนตอนเที่ยงเมื่อรับประทานอาหาร ก็เอาไปใช้ถึงตอนเย็น จะใช้ทางร่างกายหรือว่าทางกำลังสติปัญญาแล้วก็แล้วแต่ แต่มือเย็นไม่จำเป็นเลย ทางกายแพทย์ได้พิสูจน์แล้วว่ามือเย็นนี้ถ้ารับประทานมากไป อาหารเหล่านี้ไม่ได้เอาไปใช้งาน แต่จะสะสมเป็นไขมันหรือว่าเป็นน้ำตาล ซึ่งจะทำให้เกิดโทษ

ในประเทศที่เจริญแล้ว มีการโฆษณาให้ทานอาหารเข้าเป็นอาหารหนัก เพราะส่วนใหญ่เข้าใจกันว่า อาหารมือเข้านิดหน่อยก็ได้ กาแฟเพียงแก้วเดียวก็ได้ ซึ่งผิดหลักอนามัยอย่างมาก

ส. จะเห็นได้ว่า แม้แต่ความรู้ทางโลกก็ยังสอดคล้องกับการที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทในเรื่องของอาหารที่เป็นประโยชน์ และเวลาที่จะบริโภคอาหาร ถ้าทำได้ ค่อย ๆ หัดไป ท่านก็จะเป็นผู้ทีลดปริมาณในการบริโภคที่ไม่จำเป็นพร้อมกันนั้นก็จะทำให้ท่านละคลายการติดในรส เป็นผู้ที่มืออย่างไรก็บริโภคอย่างนั้นได้ ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งกับร่างกายและเศรษฐกิจด้วย เพราะว่าจะไม่ทำให้ท่านต้องใช้จ่ายเงินในการบริโภคสิ่งที่ไม่จำเป็น และมากเกินไปด้วย

สำหรับการขัดเกลากิเลสในเพศของบรรพชิต ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัตินั้น จุดประสงค์เพื่อให้บรรลุถึงความเป็นพระอรหันต์ ไม่ใช่เพียงบรรลุถึงคุณธรรมชั้นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามีเท่านั้น เพราะว่าแม้ฆราวาสก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ก็ได้ แต่เมื่อบรรลุความเป็นพระอรหันต์แล้ว จะไม่มีชีวิตของการครองเรือนอย่างฆราวาสอีกต่อไป ซึ่งการที่จะบรรลุคุณธรรมถึงความเป็นพระอรหันต์นั้น ก็ไม่ใช่โดยง่าย เพราะว่ากิเลสที่มีทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ตามปกติตามความเป็นจริง จะต้องดับหมดสิ้นไม่เกิดอีกเลย

ชีวิตประจำวันของท่านที่ท่านบอกว่า สติเกิดไม่ได้ แสดงให้เห็นว่า ความไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมมีอยู่เต็ม เพราะว่าไม่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น และกิเลสใด ๆ ก็ตามที่ปรากฏในชีวิตประจำวัน ก็เพราะมีการสะสมมา จึงได้เกิดขึ้นปรากฏ ซึ่งท่านจะเห็นได้ว่า ก่อนที่จะได้เป็นพระอริยเจ้า สติ

จะต้องเกิดระลึกและปัญญาจะต้องรู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล โดยทั่วจริง ๆ จนชิน จนเป็นปกติเสียก่อน ปัญญาจึงจะสมบูรณ์ขึ้นถึงขั้นที่จะละและดับกิเลสที่เคยยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ ซึ่งเพียงเท่านั้น คือ ปัญญาของพระโสดาบันบุคคล

เพราะฉะนั้น การที่จะถึงความเป็นพระอรหันต์ ก็จะต้องยิ่งยากขึ้น ละเอียดขึ้น จนดับกิเลสทั้งหมดที่มีปรากฏในชีวิตประจำวันตามปกติได้ จึงจะเป็นผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงขั้นความเป็นพระอรหันต์ และการที่สมาธิภาวนาอุโบสถศีล ก็เพื่อที่จะสะสมอบรมอุปนิสัยปัจจัยให้ถึงการบรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ในวันหนึ่ง

ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย อฏฐกนิบาต สังขิตตสูตร** มีว่า

พระอรหันต์ทั้งหลาย เป็นผู้บริโภคาหารครั้งเดียว งดบริโภคาหารในกลางคืน เว้นจากการบริโภคาหารในเวลาวิกาลอยู่ตลอดชีวิต ในวันนี้ แม้เราที่บริโภคาหารครั้งเดียว งดการบริโภคาหารในกลางคืน เว้นจากการบริโภคาหารในเวลาวิกาล ตลอดคืนและวันนี้ เราเชื่อว่ากระทำตามพระอรหันต์ทั้งหลายแม้ด้วยองค์นี้ และอุโบสถชื่อว่าจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว อุโบสถประกอบด้วยองค์ที่ ๖ นี้ ฯ

ถ้าท่านพิจารณาข้อความใน **สังขิตตสูตร** จะเห็นได้ว่า พระอรหันต์เป็นผู้บริโภคาหารครั้งเดียว งดบริโภคาหารในกลางคืน เว้นจากการบริโภคาหารในเวลาวิกาลอยู่ตลอดชีวิต สำหรับท่านอาจจะได้วันหนึ่ง ในวันอุโบสถ ในวันพระ หรืออาจจะได้ทุก ๆ วันอุโบสถ ถ้าท่านมีศรัทธาที่จะรักษาอุโบสถศีล หรือว่าอาจจะได้มากกว่านั้น ซึ่งแล้วแต่กำลังศรัทธาของท่าน แต่ถ้ายังไม่ใช้พระอรหันต์ ก็ไม่ใช่ตลอดชีวิต

บางวัน ท่านคงจะบริโภคาหารมากกว่านั้น แต่ว่าสำหรับพระอรหันต์แล้ว เป็นผู้เว้นจากการบริโภคาหารในเวลาวิกาลอยู่ตลอดชีวิต เป็นคุณธรรม เป็นอริยาศัย เป็นอุปนิสัยจริง ๆ ของท่าน เพราะว่าได้ดับกิเลสเป็นขั้น ๆ จนกระทั่งหมดสิ้น ไม่มีเชื้อของกิเลสใด ๆ ที่จะปัจจัยให้มีความพอใจหรือไม่พอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในนามธรรมและรูปธรรมใด ๆ

สำหรับคำอธิบายเรื่องการบริโภคอาหารครั้งเดียว ใน **มโนรทปฺรณิ อรรถกถา อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต ทุติยปัณณาสก์ มหาวรรคที่ ๒ อุโปสถสูตรที่ ๑๐** มีคำอธิบายเรื่องการบริโภคภัตตหนึ่งเดียว ซึ่งมีข้อความว่า

คำว่า เอกภตฺติกา ได้แก่ ภัตมี ๒ อย่าง คือ ภัตในเวลาเช้าอย่างหนึ่ง ภัตในเวลาเย็นอย่างหนึ่ง

ในบรรดาภัตทั้ง ๒ อย่างนั้น ภัตในเวลาเช้า ท่านกำหนดโดยกาลภายในเวลาเที่ยง ส่วนภัตในเวลาเย็น ท่านกำหนดโดยกาลภายในอรุณ หลังจากเที่ยงวันไปแล้ว เพราะฉะนั้น คนทั้งหลายแม้บริโภคอยู่สัก ๑๐ ครั้งภายในเวลาเที่ยง ก็ยังชื่อว่า ผู้บริโภคภัตหนึ่งเดียวเท่านั้น

การบริโภคในเวลาเที่ยงล่วงไปแล้ว จนถึงพระอาทิตย์ตก ชื่อว่า การบริโภคในเวลาวิกาล

พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นแล้วจากโภชนะในเวลาวิกาล เพราะเว้นจากการบริโภคในวิกาลนั้น

ถ. ผมอยากจะทราบว่า อรรถกถาจารย์ท่านเอาตัวเลขมาจากไหน ในเมื่อพระอรหันต์ทั้งหลายท่านบริโภคภัตหนึ่งเดียว หนึ่งเดียวก็เป็นหนึ่งเดียว จะเป็นอย่างไรไปไม่ได้ ท่านอรรถกถาจารย์บอกว่า ระหว่างอรุณถึงเที่ยงนี้บริโภค ๑๐ ครั้ง ก็ถือว่าเป็นครั้งเดียว ท่านเอาที่ไหนมาพูด

ส. อรรถกถานี้เรียบเรียงโดยผู้ที่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยทั้ง ๓ ปีกุ ถ้าท่านผู้ฟังศึกษาพระไตรปิฎก จะเห็นได้ว่า ข้อความนี้สอดคล้องกับอรรถกถา ในเรื่องคำอธิบายพระธรรมและพระวินัย แต่ถ้าท่านผู้ฟังยังไม่ได้ศึกษาพระไตรปิฎกโดยละเอียด อ่านข้อความบางประการในอรรถกถา อาจจะสงสัยว่า พระอรรถกถาจารย์ท่านเอาข้อความต่าง ๆ เหล่านี้มาจากไหน แต่ถ้าศึกษาพระไตรปิฎกโดยตลอด ข้อความที่พระอรรถกถาจารย์ท่านประมวลมานี้ ท่านประมวลมาจากข้อความในพระไตรปิฎกในที่ต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกนั่นเอง

สำหรับในเรื่องนี้ ขอกล่าวถึงข้อความที่จะทำให้ท่านเข้าใจว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตการบริโภคในเวลาเช้าเป็นภัตตหนเข้า โดยที่ไม่ได้หมายความว่า การบริโภคครั้งเดียวอย่างที่คุณเคยได้ยินว่าจะเข้าใจว่า เมื่อกล่าวว่าภัตตหนเข้า ก็ต้องหมายความว่าบริโภคครั้งเดียว แต่สำหรับเหตุการณ์ที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก และที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้บริภคณั้ ไม่ได้หมายความว่า ให้บริภคณั้ภัตตหนเข้า คือ ครั้งเดียว แต่ภัตตหนเข้านั้น ได้แก่ ภัตในเวลาเช้า เพราะว่าบางท่านก็กล่าวว่า ภัต คงจะหมายความว่าข้าวสวย และอาหารอื่นก็ไม่ใช่ข้าวสวยซึ่งเป็นอาหารหลัก แต่นั่นก็เป็นเรื่องของพญัณณะที่ว่า ภัตได้แก่อะไร

ใน พระวินัยปิฎก มหาวรรค เกสัซซันถกะ เรื่องพราหมณั้ถวายยาคุ และชนมปรังด้วยน้ำหวาน มีข้อความว่า

ข้อ ๖๑

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครพาราณสี ตามพระพุทธานุญจณั้ แล้วเสด็จพระพุทธดำเนินมุ่งไปทางอณัถวินทชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป คราวนั้นประชาชนชาวชนบทบรรทุกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของควรเคี้ยวบ้าง เป็นอันมากมาในเกวียน เดินติดตามภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมาข้างหลัง ๆ ด้วยตั้งใจว่า ได้โอกาสเมื่อใดจักทำภัตตอาหารถวายเมื่อนั้น อนึ่ง คนกินเดินประมาณ ๕๐๐ คน ก็พลอยเดินติดตามไปด้วย ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ เสด็จถึงอณัถวินทชนบท

ขณะนั้นพราหมณั้คนหนึ่ง ยังหาโอกาสไม่ได้ จึงดำริในใจว่า เราเดินติดตามภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมากกว่า ๒ เดือนแล้ว ด้วยหมายใจว่า ได้โอกาสเมื่อใดจักทำภัตตอาหารถวายเมื่อนั้น แต่ก็หาโอกาสไม่ได้ อนึ่ง เราตัวคนเดียวและยังเสียประโยชน์ทางฆราวาสไปมาก ไฉนหนอ เราพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร เราพึงตกแต่งสิ่งนั้นถวาย แล้วจึงตรวจดูโรงอาหาร มิได้เห็นมีของ ๒ สิ่ง คือ

ยาคุ ๑ ขนมปรุงด้วยน้ำหวาน ๑ จึงเข้าไปหาท่านพระอาณนทถึงสำนัก ครั้นแล้วได้กราบเรียนคำนี้แด่ท่านอาณนทว่า

ข้าแต่พระคุณเจ้าอาณนท ข้าพเจ้าหาโอกาสในที่นี้ไม่ได้ จึงได้ดำริในใจว่า ตนเดินติดตามภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมากกว่า ๒ เดือนแล้ว ด้วยหมายใจว่าได้โอกาสเมื่อใดจักทำภัตตาหารถวายเมื่อนั้น แต่ก็หาโอกาสไม่ได้ อหิงะ ตนตัวคนเดียวและยังเสียประโยชน์ทางสมาธิของตนไปมาก ไฉนหนอ ตนพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร พึงตกแต่งสิ่งนั้นถวาย ดังนี้

ข้าแต่พระคุณเจ้าอาณนท ข้าพเจ้านั้นตรวจดูโรงอาหาร มิได้เห็นมีของ ๒ สิ่ง คือ ยาคุ ๑ ขนมปรุงด้วยน้ำหวาน ๑ ถ้าข้าพเจ้าตกแต่งยาคุและขนมปรุงด้วยน้ำหวานถวาย ท่านพระโคตมจะพึงรับของข้าพเจ้าไหม เจ้าข้า

ท่านพระอาณนทกล่าวว่า

ดูกร พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นฉันจักทูลถามพระผู้มีพระภาค

ดังนี้แล้ว กราบทูลเรื่อนั้นแด่พระผู้มีพระภาคทันที

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อาณนท ถ้าเช่นนั้นพราหมณ์จงตกแต่งถวายเถิด

ท่านพระอาณนทบอกพราหมณ์ว่า

ดูกร พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นท่านตกแต่งถวายได้ละ

จึงพราหมณ์นั้นตกแต่งยาคุและขนมปรุงด้วยน้ำหวานมากมาย โดยผ่านราตรีนั้น แล้วน้อมเข้าไปถวายแด่พระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า

ขอท่านพระโคตมโปรดกรุณารับยาคุและขนมปรุงด้วยน้ำหวานของข้าพระพุทธเจ้าด้วยเถิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้นเธอจงถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่รับ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด

จึงพราหมณ์นั้นองค์าศภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยยาคุและขนม
ปรุงด้วยน้ำหวานมากมายด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาคผู้เสวยเสร็จ ล้างพระ
หัตถ์แล้ว ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตร ให้ห้ามกัดแล้ว จึงนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้าง
หนึ่ง

ข้อความต่อไปมีว่า

ข้าวยาคูมีคุณ ๑๐ อย่าง

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธพจน์นี้กะพราหมณ์นั้น ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่งว่า

ดูกร พราหมณ์ ข้าวยาคูมีคุณ ๑๐ อย่างนี้ ๑๐ อย่างเป็นไหน คือ ผู้ให้ข้าวยาคู
ชื่อว่าให้อายุ ๑ ให้อารมณ์ ๑ ให้สุข ๑ ให้กำลัง ๑ ให้ปฏิภาณ ๑ ข้าวยาคูที่
ดื่มแล้วกำจัดความหิว ๑ บรรเทาความกระหาย ๑ ทำลมให้เดินคล่อง ๑ ล้างลำไส้ ๑
ย่อยอาหารใหม่ที่เหลืออยู่ ๑ ดูกร พราหมณ์ ข้าวยาคูมีคุณ ๑๐ อย่างนี้แล

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์พจน์นี้ ครั้นแล้วพระสุคตผู้พระศาสดาจึงได้
ตรัสคาถาอนุโมทนานี้ต่อไปในภายหลัง ว่าดังนี้

ข้อ ๖๒

คาถาอนุโมทนา

ทนายใดถวายข้าวยาคูโดยเคารพตามกาล แก่ปฏิกาคหผู้สำรวมแล้ว บริโภค
โภชนะอันผู้อื่นถวาย ทายกนั้น ชื่อว่าตามเพิ่มให้ซึ่งสถานะ ๑๐ อย่างแก่ปฏิกาคหนั้น
อายุ วรรณะ สุขะ พละ และปฏิภาณ ย่อมเกิดแก่ปฏิกาคหนั้น แต่นั้นยาคุย่อม
กำจัดความหิว ความกระหาย ทำลมให้เดินคล่อง ล้างลำไส้ และย่อยอาหาร
ยาคุนั้น พระสุคตตรัสสรรเสริญว่าเป็นเภสัช เพราะเหตุนี้แล มนุษยชนที่ต้องการสุข
ยั่งยืน ปรารถนาสุขที่เลิศ หรืออยากได้ความงามอันเพริศพิริ้งในมนุษย์ จึงควรแท้เพื่อ
ถวายข้าวยาคู

๕๑๒

ข้อความต่อไปมีว่า

ข้อ ๖๓

พระพุทธาณุญาตข้าวยาคุและขนมปรุงด้วยน้ำหวาน

ครั้งพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่พราหมณ์นั้นด้วย ๓ คาถาแล้ว เสด็จ
ลุกจากที่ประทับกลับไป

ครั้งแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ใน
เพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาต
ข้าวยาคุและขนมปรุงด้วยน้ำหวาน

มิได้ทรงจำกัด หรือว่าห้ามบริโภคอาหารที่เป็นประโยชน์ ซึ่งท่านผู้ฟังคิดว่า
พระผู้มีพระภาคทรงตรองการบริโภคสิ่งที่มีประโยชน์ จำกัดกาลของการบริโภค แต่
พระผู้มีพระภาคทรงทราบ ว่า อาหารใดจะเป็นประโยชน์ และไม่จำกัดว่าจะต้องบริโภค
เพียงหนเดียว เมื่อมีผู้ที่มีศรัทธาจะถวายอาหารที่เป็นประโยชน์ คือ ข้าวยาคุ ได้แก่
ข้าวต้ม ซึ่งเป็นอาหารอ่อน เป็นอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย พระผู้มีพระภาคก็ทรง
อนุญาต

ผู้ฟัง ปัญหาที่อาจารย์นำมากล่าวนี้ ผมบวชเรียนมา มีความรู้ คำว่า
เอกภตฺติโก แปลว่า กินหนเดียว แยกศัพท์เป็น เอก+ภตฺต คำว่า ภต แปลว่า สิ่ง
กิน

ยาคุ ผมเรียนมาตั้งแต่เด็ก ๆ บางอาจารย์แปลว่า ข้าวต้ม เป็นประเภทน้ำ ผม
จะเรียนให้ทราบ ลองทำดูก็ได้ เคยเห็นเขาทำ คือ ข้าวที่ปลูกในนา พอออกรวงเป็น
น้านม ยังไม่ทันจะสุกดี ยังเป็นน้านม เอามาตำ โขลกทั้งใบ สีสอกเขียว ๆ ข้าวก็
ละลาย ที่เป็นเม็ดก็เป็นน้านม ใส่น้ำตาลลงไป

เอกภัตติโก พระพุทธเจ้าท่านให้ฉันหนเดียว ส่วนอัฐรูปานะ มีถึง ๘ อย่าง ยาคูเป็นเครื่องดื่ม ที่พระพุทธเจ้ารับนั้น ไม่ใช่รับภัต แต่รับยาคุ

อีกอย่างหนึ่ง เอกภัตติโก นี้ แปลว่า หนเดียว พวกข้าวสุกข้าวสารของกินจริง ๆ หนเดียวจริง ๆ ของที่เป็นอาหาร ส่วนของกินเล่น ๆ อย่างที่เราไปเลี้ยงกันตามภัตตาคาร เขานำเมล็ดแตงโมมาให้เรากินเล่น จะเรียกว่าเป็นอาหารไม่ได้ และคำว่าเอกภัตติโกนี้ แปลว่า ผู้มีภัตหนเดียว ก็อาจจะกินข้าวหนเดียว แต่ยาคุที่อาจารย์พูดถึง นำไปถวายภิกษุ ท่านไม่รับ พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้รับ ยาคุไม่ใช่ภัต บาลีเป็นหลักฐาน เครื่องดื่มน้ำ ๆ เขาเรียกว่า ปิว ใช้คำว่า ดื่ม ส่วนอื่นๆ เรียก ภูษติโกชน กินจริง ๆ ไม่ใช่กินเล่น ๆ เคี้ยวเล่น ๆ คือ ขาเหนียว โภชนีย คือ กินจริง ๆ ภาคอิสาน ขาเหนียว เหนียวเคี้ยวหมาก ถ้ากินหมาก ต้องกลืนเข้าไป

บาลีแต่เดิม พระพุทธเจ้าตรัสเป็นภาษามคธ พม่าเอาไปแปลเป็นภาษาพม่า มอญเอาไป เขมรเอาไป ของเราภาคเหนือแปล จำนวนภาคเหนือมาถึงภาคกลาง ก็คนละอย่าง ไม่เหมือนกัน บางอย่างก็เรียกเหมือนกัน คล้ายกัน

เอกภัตติโก แปลว่า กินหนหนึ่ง หรือหนเดียว หรือครั้งเดียว เป็นเรื่องกินจริง ๆ ส่วนกินยาคุอย่างอาจารย์ว่า เอาไปถวายได้

สุ. เรื่องของยาคุ เป็นเรื่องในครั้งอดีต ซึ่งในปัจจุบันนี้ไม่ทราบว่า ท่านผู้ฟังท่านใดจะชำนาญในการปรุงข้าวยาคุ หรือจะเข้าใจความหมายของยาคุประการใด แต่ยาคุตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ก็ควรจะเป็นข้าวต้มอ่อนที่ละเอียด หรือว่าอาหารที่อ่อนมาก

ใน พระวินัยปิฎก มหาวรรค เกสัชชขันธกะ เรื่องพระผู้มีพระภาคทรงประชวรโรคลมเกิดในพระอุทร มีข้อความอธิบายเรื่องยาคุว่า

ประชวรโรคลมเกิดในพระอุทร

ข้อ ๔๙

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินโดยลำดับ เสด็จถึงพระนครราชคฤห์ ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ที่พระเวฬุวันวิหาร อันเป็นสถานที่พระราชทาน

เหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์นั้น คราวนั้นพระองค์ประจวบโรคคมเกิดใน
พระอุทร จึงทำนพระอาณนที่ดำริว่า แม้เมื่อก่อนพระผู้มีพระภาคประจวบโรคคมเกิดใน
พระอุทร ก็ทรงพระสำราญได้ด้วยยาคุปรงด้วยของ ๓ อย่าง จึงของาบ้าง ข้าวสาร
บ้าง ถั่วเขียวบ้าง ด้วยตนเอง เก็บไว้ในภายในที่อยู่ ต้มด้วยตนเองในภายในที่อยู่
แล้วน้อมเข้าไปถวายพระผู้มีพระภาค กราบทูลว่า

ขอพระผู้มีพระภาคโปรดดื่มยาคุปรงด้วยของ ๓ อย่าง พระพุทธเจ้าข้า.

พุทธประเพณี

พระตถาคตทั้งหลาย ทรงทราบอยู่ย่อมนตรัสถามก็มี ทรงทราบอยู่ย่อมนไม่ตรัส
ถามก็มี ทรงทราบกาลแล้วตรัสถาม ทรงทราบกาลแล้วไม่ตรัสถาม พระตถาคต
ทั้งหลาย ย่อมตรัสถามสิ่งทีประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ตรัสถามสิ่งที่ไม่ประกอบด้วย
ประโยชน์ ในสิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระองค์ทรงกำจัดด้วยข้อปฏิบัติ

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมสอบถามภิกษุทั้งหลายด้วยอาการ ๒
อย่าง คือ จักทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง จักทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกทั้งหลาย
อย่างหนึ่ง ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามท่านพระอาณนที่ว่า

ดูกร อาณนที่ ยาคุนี้ได้มาแต่ไหน

ท่านพระอาณนที่กราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทันที

ทรงดำนิท่านพระอาณนที่

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า

ดูกร อาณนที่ การกระทำของเธอนั้นไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร มิใช่กิจของ
สมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ดูกร อาณนที่ ไฉนเธอจึงได้พอใจในความมักมากเช่นนี้
เล่า ดูกร อาณนที่ อามิสที่เก็บไว้ในภายในที่อยู่ เป็นอกบปิยะ แม้ที่หุงต้มในภายใน
ที่อยู่ ก็เป็นอกบปิยะ แม้ที่หุงต้มเอง ก็เป็นอกบปิยะ การกระทำของเธอนั้น ไม่
เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส

ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายดังต่อไปนี้

พระพุทธบัญญัติห้ามอามิสที่เป็นอันโตจุดตะเป็นต้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันอำมิสที่เก็บไว้ในภายในที่อยู่ ที่หุงต้มในภายในที่อยู่ และที่หุงต้มเอง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ

ข้อความของพระวินัยยังมีความละเอียดต่อไปอีก ซึ่งเป็นทั้งพระพุทธานุญาตตอนต้น และที่ทรงอนุญาตเพิ่มเติมในภายหลังตามความเหมาะสมด้วย

สำหรับยาคุนีไม่ใช่ปานะ เป็นประเภทอาหารอ่อนที่บริโภคได้ภายในกาล คือภายในเที่ยง ไม่ใช่หลังเที่ยง ซึ่งข้อความต่อไปจะแสดงให้เห็นถึงการบริโภคอาหารภายในตอนเช้า ที่นับว่าเป็นภัตตหนึ่งเดียว ข้อความมีว่า

เรื่องมหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใส

ข้อ ๖๔

ประชาชนทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตยาคุและขนมปรุงด้วยน้ำหวานแก่ภิกษุทั้งหลาย จึงตกแต่งยาคุที่แช่นและขนมปรุงด้วยน้ำหวานถวายแต่เช้า ภิกษุทั้งหลายที่ได้รับอังกาสด้วยยาคุที่แช่นและขนมปรุงด้วยน้ำหวานแต่เช้า ฉันภัตตอาหารในโรงอาหารไม่ได้ตามที่คาดหมาย คราวนั้นมหาอำมาตย์คนหนึ่งผู้เริ่มเลื่อมใสได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขเพื่อฉันในวันรุ่งขึ้น และได้มีความคิดว่า ถ้ากระไร เราพึงตกแต่งสำหรับมังสะ ๑,๒๕๐ ที่ เพื่อภิกษุ ๑,๒๕๐ รูป น้อมเข้าไปถวายภิกษุรูปละ ๑ สำหรับ แล้วสั่งให้ตกแต่งขาทนียาหารอันประณีต และสำหรับมังสะ ๑,๒๕๐ ที่ โดยผ่านราตรีนั้น แล้วสั่งให้เจ้าพนักงานไปกราบทูลภัตตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ภัตตอาหารสำเร็จแล้ว

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินสู่निเวศน์ของมหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใส่นั้นแล้ว ประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวาย พร้อมด้วยพระสงฆ์ จึงมหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใส่นั้น อังกาสภิกษุทั้งหลายอยู่ในโรงอาหาร

ภิกษุทั้งหลายพูดอย่างนี้ว่า

จงถวายแต่น้อยเถิดท่าน จงถวายแต่น้อยเถิดท่าน

ท่านมหาอำมาตย์กราบเรียนว่า

ท่านเจ้าข้า ขอตานทั้งหลายอย่ารับแต่น้อย ๆ ด้วยคิดว่า นี่เป็นมหาอำมาตย์
ที่เริ่มเลื่อมใส กระผมตกแต่งขาทึบโภชนียาหารไว้มาก กับสำหรับมังสะ ๑,๒๕๐ ที่
จักน้อมเข้าไปถวายภิกษุรูปละ ๑ สำหรับ ขอตานทั้งหลายกรุณารับให้พอแก่ความ
ต้องการเถิดเจ้าข้า

จากพระธรรมวินัยที่ท่านผู้ฟังได้รับฟัง ถ้าท่านเป็นผู้สังเกต ก็จะได้สิ่งละอันพัน-
ละน้อยที่เป็นชีวิตจริง ๆ ของพุทธบริษัทในครั้งนั้น เช่น ท่านมหาอำมาตย์ได้กราบเรียน
พระภิกษุว่า ท่านเจ้าข้า ขอตานทั้งหลายอย่ารับแต่น้อย ๆ ด้วยคิดว่านี่เป็นมหา
อำมาตย์ที่เริ่มเลื่อมใส

พระภิกษุทั้งหลาย แม้ในการที่จะรับปัจจัยหรือภัตตาหาร ก็จะต้องพิจารณา
ตามกำลังศรัทธาของผู้ให้ด้วย ถ้าเป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสน้อย ก็รับน้อย ถ้าเป็นผู้ที่มี
ความเลื่อมใสมาก ก็รับมาก ตามควรแก่ศรัทธาของผู้ให้ เพราะฉะนั้น เมื่อพระภิกษุ
ทั้งหลายท่านฉันยาคุที่แค้น คือ ที่แห้ง ที่มีเนื้อขาว เนื้ออาหารมาก ท่านก็อิ่ม
ไม่สามารถที่จะบริโภคต่อได้มาก เพราะฉะนั้น ท่านก็ขอให้มหาอำมาตย์นั้นถวายแต่น้อย
แต่ว่ามหาอำมาตย์ไม่ทราบ กลับคิดว่า พระภิกษุเห็นว่า มหาอำมาตย์เป็นผู้ที่
เริ่มเลื่อมใส จึงรับแต่น้อย

ข้อความต่อไป

ภิกษุทั้งหลายพูดว่า

ท่าน พวกอาตมภาพรับแต่น้อย ๆ มิใช่เพราะเหตุนี้เลย แต่เพราะพวก
อาตมภาพได้รับอภัยด้วยยาคุที่แค้นและขนมปรุงด้วยน้ำหวานแต่เช้า ฉะนั้น พวก
อาตมภาพจึงขอรับแต่น้อย ๆ

เหตุการณ์ต่อไป ก็เป็นชีวิตของพุทธบริษัทในครั้งนั้น แล้วแต่ว่าจะมีปัจจัยให้
เกิดกุศลจิตหรืออกุศลจิตประการใด

ข้อความต่อไป

ทันใดนั้น มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใส นั้น จึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า

इनพระคุณเจ้าทั้งหลาย อันกระผมนิมนต์แล้วจึงได้ฉันยาคุที่แขนของผู้อื่นแล้ว
กระผมไม่สามารถจะถวายเป็นพอกแก้ความต้องการหรือ

แล้วโกรธไม่พอใจ เพ่งจะหาโทษให้ ได้บรรจุนาฏของภิกษุทั้งหลายเต็ม
พลาถกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจะฉันก็ได้ นำไปก็ได้ ครั้นแล้วอังกาสภิกษุสงฆ์มี
พระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยหาทนายโกชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตน จนยัง
พระผู้มีพระภาคผู้เสวยเสร็จแล้ว นำพระหัตถ์ออกจากบาตรให้ห้ามกัดแล้ว นั่งเฝ้าอยู่
ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงแก้มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใสในนั้น ซึ่งนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่
ควรส่วนข้างหนึ่ง ให้สมาทาน อาจหาญ ว่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ทรงลุกจากที่
ประทับเสด็จกลับ

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จกลับไม่ทันนาน มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใสในนั้น
ได้บังเกิดความรำคาญและความเดือดร้อนว่า มิใช่ลาภของเราหนอ ลาภของเราไม่มี
หนอ เราได้ชั่วแล้วหนอ เราไม่ได้ดีแล้วหนอ เพราะเราโกรธ ไม่พอใจ เพ่งจะหาโทษให้
ได้ บรรจุนาฏของภิกษุทั้งหลายเต็มพลาถกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจะฉันก็ได้ นำไป
ก็ได้ อะไรหนอแล เราสร้างสมมาก คือ บุญหรือบาป

ครั้นแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง
จึงกราบทูลว่า

พระพุทธเจ้าข้า เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จกลับไม่ทันนาน ความรำคาญและ
ความเดือดร้อนได้บังเกิดแก่ข้าพระพุทธเจ้า ณ ที่นั้นว่า มิใช่ลาภของข้าพระพุทธเจ้า
หนอ ลาภของข้าพระพุทธเจ้าไม่มีหนอ ข้าพระพุทธเจ้าได้ชั่วแล้วหนอ
ข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้ดีแล้วหนอ เพราะข้าพระพุทธเจ้าโกรธ ไม่พอใจ เพ่งจะหาโทษให้
ได้ บรรจุนาฏของภิกษุทั้งหลายเต็มพลาถกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจะฉันก็ได้ นำไปก็ได้
อะไรหนอแล ข้าพระพุทธเจ้าสร้างสมไว้มาก คือ บุญหรือบาป ดังนี้ อะไรกันแน่
ที่ข้าพระพุทธเจ้าสร้างสมมาก คือ บุญหรือบาป พระพุทธเจ้าข้า

มหาอำมาตย์ท่านอุตส่าห์จัดสำรับอย่างประณีตถึง ๑,๒๕๐ ที่ แต่กระนั้นก็เกิด
โกรธเมื่อได้ฟังพระภิกษุทั้งหลายท่านบอกว่า ให้ถวายแต่น้อย เพราะฉะนั้น เมื่อมี
ความเดือดร้อนใจขึ้นอย่างนี้ ท่านก็ได้ไปกราบทูลถามพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

อาวุโส ท่านนิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขเพื่อเจริญบุญกุศลและ
ปิติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ด้วยทานอันเลิศใด ท่านชื่อว่าสร้างสมบุญไว้มากเพราะทาน
อันเลิศนั้น เมล็ดข้าวสุกเมล็ดหนึ่ง ๆ ของท่าน อันภิกษุรูปหนึ่ง ๆ ผู้เลิศด้วยคุณสมบัติ
อันใดรับไปแล้ว ท่านชื่อว่าสร้างสมบุญไว้มาก เพราะภิกษุผู้เลิศด้วยคุณสมบัติอันนั้น
สวรรค์เป็นอันท่านปรารถนาไว้แล้ว.

ลำดับนั้น มหาอำมาตย์ผู้เริ่มเลื่อมใสนั้นได้ทราบว่าเป็นลาภของตน ตนได้ดี
แล้ว บุญมากอันตนสร้างสมไว้แล้ว สวรรค์อันตนปรารถนาไว้แล้ว ก็รำเริง ดีใจ ลุกจาก
ที่นั่ง ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทำประทักษิณแล้วกลับไป

ประชุมสงฆ์ทรงสอบถาม

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูล
นั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ข้าพเจ้าว่าภิกษุทั้งหลายอันทากนิมนต์ไว้แห่งอื่น ฉันทาคูที่
แขนของผู้อื่นจริงหรือ

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า

จริง พระพุทธเจ้าข้า

พระพุทธบัญญัติห้ามฉันทาคูที่แขน

พระผู้มีพระภาคทรงติเตียนว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ไฉนโมฆบุรุษเหล่านั้นอันทากนิมนต์ไว้แห่งอื่น จึงได้ฉันทาคูที่
แขนของผู้อื่นเล่า การกระทำของพวกโมฆบุรุษนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใส
ของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ... ครั้นแล้วทรงทำธรรมีกถารับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอันทากนิมนต์ไว้แห่งอื่น ไม่พึงฉันทาคูที่แขนของ
ผู้อื่น รูปใดฉัน พึงปรับอาบัติตามธรรม

ข้อความในพระไตรปิฎกก็ให้ความชัดเจนในเรื่องของภัตถนเดี่ยวว่า
หมายความว่า การบริโภคภัตเข้าภายในเวลาเที่ยง

๕๑๓

ผู้ฟัง แฉ่น เป็นสำนวนของพระทางภาคเหนือ ผมเคยไปอยู่นาน ถ้ามถึงเพื่อนว่าเมื่อไรกลับ เขาบอกว่า เมื่อแล้ง คือ ตอนเย็นจึงจะกลับ

ในกฎหมายบัญญัติก็เหมือนกัน ตั้งแต่ภาคเหนือ ต่อมาถึงอยุธยา และกรุงเทพมหานครกฎหมายว่าอย่างนี้ นมบก ออกพ่อง อาจารย์กฎหมายในกรุงเทพมหานครนำมาใช้เป็น นมตกบกพ่อง ความจริงคำว่า บก แปลว่า แห้ง เป็นสำนวนภาษาเมืองเหนือเขา ผมเคยเป็นจำศาล น้ำบกแล้ว คือ น้ำแห้งแล้ว คำว่า แฉ่น ก็เหมือนกัน เป็นสำนวนภาษาเหนือ ภาคกลางไม่พูดกัน แห้งคือของที่ไม่มีน้ำ ของแห้ง คำว่า แฉ่น คือ ของแห้ง ๆ ของน้ำเรียกว่าของน้ำ อย่างที่อาจารย์ว่าเมื่อสักครู่

ส. ขอบพระคุณท่านผู้ฟังที่กรุณาให้ความหมายของพยัญชนะ เรื่องของพระธรรมวินัยที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นเรื่องที่น่ารู้มากโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับการบริโภคของพระภิกษุสงฆ์ผู้มีพระผู้มีพระภาคเป็นประมุข เมื่อเสด็จจาริกไปในที่ต่าง ๆ ก็จะได้เห็นศรัทธาของประชาชนพุทธบริษัทต่าง ๆ ถึงแม้ว่าพวกพราหมณ์ที่ไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาก็ยังมีกุศลศรัทธาในการที่จะถวายทานแก่ผู้ที่มีความประพฤติดีประพฤติงาม และเป็นต้นเหตุให้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติ ทรงแสดงอนุญาตการบริโภคของพระภิกษุหลายประการ ซึ่งจะขอล่าถึงเป็นบางตอน เพื่อความรู้ของท่านผู้ฟังที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั่ว ๆ ไป

พระวินัยปิฎก มหาวรรค เรื่องเกณียชฎิล แสดงให้เห็นถึงต้นบัญญัติของน้ำปานะ มีข้อความว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธดำเนินผ่านระยะทางโดยลำดับ เสด็จถึงอาปณนิคมแล้ว เกณียชฎิลได้สดับข่าวถนัดแน่นว่า ท่านผู้เจริญ พระสมณโคตม ศากยบุตรทรงผนวชจากศากยตระกูล เสด็จโดยลำดับถึงอาปณนิคมแล้ว ก็เพราะกิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคตมพระองค์นั้นจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ ๆ

พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงบรรลุวิชาและจระณะ เสด็จไปได้แล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของทวยเทพและมนุษย์ เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วทรงสั่งสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ ทวยเทพและมนุษย์ ให้รู้ ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ อหนึ่ง การเห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้นเป็นความดี

ยังไม่ได้เลื่อมใส เพียงแต่ว่าได้ฟังกิตติศัพท์อันงาม

ข้อความต่อไปมีว่า

หลังจากนั้นเกณียชฎิลได้ดำริว่า เราจะให้น่าอะไรไปถวายพระสมณโคดมดีหนอ จึงได้ดำริต่อไปว่า บรรดาฤๅษีผู้เป็นบูรพาจารย์ของพวกพราหมณ์ คือ ฤๅษีอัฐฐกะ ฤๅษีวามกะ ฤๅษีวามเทวะ ฤๅษีเวสสคามิตตะ ฤๅษีมัตถคิ ฤๅษีอังคีรสะ ฤๅษีภารทวาชะ ฤๅษีวาสฏฐะ ฤๅษีกัสสปะ ฤๅษีภาค ซึ่งเป็นผู้ผูกมนต์บอกมนต์มาก่อนพวกพราหมณ์ ในบัดนี้ขับตามกล่าวตามซึ่งบทมนต์ของเกาฬที่ท่านขับแล้วบอกแล้ว รวบรวมไว้แล้ว กล่าวได้ถูกต้อง บอกได้ถูกต้องตามที่กล่าวไว้บอกไว้ เป็นผู้เว้นฉันในราตรี งดฉันในเวลาวิกาล ฤๅษีเหล่านั้นได้ยินดีน้ำปานะเห็นปานนี้ แม้พระสมณโคดมก็เว้นฉันในราตรี งดฉันในเวลาวิกาล ก็ควรจะยินดีน้ำปานะเห็นปานนี้บ้าง แล้วสั่งให้ตกแตงน้ำปานะเป็นอันมาก ให้คนหาบไปถึงพุทธสำนัก ครั้นถึงแล้วได้ทูลปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการทูลปราศรัยพอให้เป็นทีบันเทิง เป็นทีระลึกถึงกันไปแล้ว ได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคว่า

ขอท่านพระโคดมโปรดทรงรับน้ำปานะของข้าพระพุทธเจ้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เกณียะ ถ้าเช่นนั้นจงถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่ยอมรับประทาน พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย จงรับประเคนฉันเถิด

ครั้งนั้นเกณียชฎิลได้อังคาสภิกษุสงฆ์ผู้มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยน้ำปานะเป็นอันมากด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาคผู้ล้างพระหัตถ์ นำพระหัตถ์จากบาตรให้ห้ามภัตรแล้ว ได้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคได้ทรงชี้แจงให้เกณียชฎิลผู้นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถา

แต่ว่าเกณียชฎิลไม่ได้บรรลุธรรม หรือว่าไม่ได้ปฏิญาณที่จะเป็นพุทธมามกะเช่นบุคคลอื่น

ข้อความต่อไปมีว่า

ครั้งนั้นเกณียชฎิลอันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่าเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคว่า

ขอท่านพระโคตมพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์จงทรงพระกรุณา โปรดรับภัตตาคารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปติปราโมทยในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนว่า

เกณียะ ภิกษุสงฆ์มีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และท่านก็เลื่อมใสยิ่งนักในหมู่พราหมณ์

เกณียชฎิลได้ทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเป็นคำรบสองว่า

แม้ภิกษุสงฆ์จะมีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และข้าพระพุทธเจ้าได้เลื่อมใสยิ่งนักในหมู่พราหมณ์ก็จริง ถึงอย่างนั้นก็ขอท่านพระโคตมพร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาคารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปติปราโมทยในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนเกณียะว่า

ภิกษุสงฆ์มีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และท่านก็เลื่อมใสยิ่งนักในหมู่พราหมณ์

เกณียชฎิลก็ได้กราบทูลอาราธนาพระผู้มีพระภาคเป็นคำรบสามว่า

แม้ภิกษุสงฆ์จะมีมากถึง ๑,๒๕๐ รูป และข้าพระพุทธเจ้าได้เลื่อมใสยิ่งนักในหมู่พราหมณ์ก็จริง ถึงอย่างนั้นก็ขอท่านพระโคตมพร้อมภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรดรับภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปฏิบัติปราโมทย์ในวันพรุ่งนี้ ด้วยเถิดพระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุชนิภาพ ครั้นเกณียชฎิลทราบอาการรับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากที่นั่งกลับไป

พระพุทธานุญาตน้ำอัฐฐปาน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมิกถาในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำปานะ ๘ ชนิด คือ น้ำปานะทำด้วยผลมะม่วง ๑ น้ำปานะทำด้วยผลหว่า ๑ น้ำปานะทำด้วยผลกล้วยมีเมล็ด ๑ น้ำปานะทำด้วยผลกล้วยไม่มีเมล็ด ๑ น้ำปานะทำด้วยผลมะขาง ๑ น้ำปานะทำด้วยผลจันทน์หรืออู่น ๑ น้ำปานะทำด้วยง่าบัว ๑ น้ำปานะทำด้วยผลมะปรางหรือลิ้นจี่ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดื่มเมล็ดข้าวเปลือก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำผักดอง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำดอกไม้มากทุกชนิด เว้นน้ำดอกมะขาง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำอ้อยสด

ครั้งนั้นเกณียชฎิลสั่งให้ตักแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีต ณ อาศรมของตน โดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้คนกราบทูลภัตตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า

ถึงเวลาแล้ว ท่านพระโคตม ภัตตอาหารเสร็จแล้ว

ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสก แล้วถือบาตรจีวรเสด็จพระพุทธดำเนินไปทางอาศรมของเกณียชฎิล ครั้นถึงแล้ว ประทับนั่งเหนือพระพุทธอาสน์ที่เขาจัดถวายพร้อมกับภิกษุสงฆ์ จึงเกณียชฎิลอังกาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีตด้วยมือของตน จนยังพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ นำพระหัตถ์จากบาตรให้ห้ามภัตแล้ว ได้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคได้ทรงอนุโมทนาเกณียขุฎิด้วยคาถาเหล่านี้ ว่าดังนี้

ข้อความที่เป็นพระคาถาอนุโมทนาของพระผู้มีพระภาคที่ตรัสต่อไปนี้จะเห็นได้ว่า แล้วแต่บุคคลที่ถวายภัตตาหาร

ยัญทั้งหลายมีการบูชาไฟเป็นหัวหน้า สาวิตติฉันทเป็นยอดของฉันทศาสตร์ พระมหाराชเจ้าเป็นประมุขของมนุษยนิกร สมุทราครเป็นประธานของแม่น้ำทั้งหลาย ดวงจันทร์ใหญ่กว่าดวงดาวนักษัตรในอากาศ ดวงภาณุมาศใหญ่กว่าบรรดาสิ่งขงที่มีแสงร้อนทั้งหลาย ฉันทใด พระสงฆ์ย่อมเป็นใหญ่สำหรับทายกผู้หวังบุญบำเพ็ญทานอยู่ ฉันทนั้น

ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาเกณียขุฎิด้วยคาถาเหล่านี้แล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับ

ข้อความในพระวินัยมีหลายตอนที่นำศึกษา นำฟัง นำรู้จริง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องเพิ่มพูนศรัทธาปสาทะของท่านในการบำเพ็ญบุญกุศล

ถ. ข้อความที่ว่า พระจันทร์ย่อมใหญ่กว่าดวงดาวทั้งหลาย เพราะฉะนั้น สงฆ์ย่อมเป็นใหญ่สำหรับทายกผู้หวังบุญ

ที่พระพุทธองค์เห็นว่าดวงจันทร์ใหญ่กว่าดวงดาวนั้น พระองค์ทรงทราบว่าเป็นความจริง หรือว่าเห็นจากสายตา จึงนำมาเปรียบเทียบกับพระสงฆ์ว่าเป็นใหญ่สำหรับทายกผู้หวังทาน ถ้าจากสายตา ความหมายที่ว่า พระสงฆ์ย่อมใหญ่สำหรับทายก พระองค์ต้องหมายความด้วยสายตาด้วยจริงไหม

อีกข้อหนึ่ง บุญกุศล เราใช้เป็นคำเดียวกัน เช่น บริจาคทาน หรือถวายอะไรต่าง ๆ เราจะคิดว่านั้นเป็นบุญกุศล แต่บุญกับกุศลนี้ต่างกันหรือไม่ ซึ่งผมเคยได้ทราบว่ บุญยังเป็นอวิชชา ยังไม่ใช่สิ่งที่จะนำไปสู่นิพพานได้อย่างแท้จริง แต่กุศลเป็นอวิชชาด้วยหรือไม่ มีความหมายในทางภาษาแตกต่างกันอย่างไร และมีผลแตกต่างกันอย่างไร

สุ. ข้อแรกที่ถามเรื่องพระจันทร์และดาวที่พระผู้มีพระภาคทรงอุปมา ถ้าท่านอ่านดูในพระไตรปิฎก หรือดูในพระธรรมวินัย จะเห็นข้อความที่พระผู้มีพระภาค

ทรงอุปมาง่าย ๆ ไม่ต้องใช้อะไรไปวัดให้เดือดร้อนลำบากว่า จะต้องใหญ่กว่ากันจริงหรือเปล่า เพียงแต่ว่าสิ่งที่ทุกคนเห็นและได้ฟัง ก็ระลึกได้ทันที อย่างตอนกลางคืนมีดาวดวงไหนบ้างที่จะใหญ่กว่าพระจันทร์ที่ปรากฏให้เห็น เพราะฉะนั้น คำอุปมานั้นก็เพื่อที่จะเทียบให้เห็นว่า สำหรับผู้ที่เป็นภิกษุ ผู้ที่มีความประพฤติดี ก็ย่อมเป็นเนือนาบุญ เพราะว่าเมื่อได้ถวายสิ่งหนึ่งสิ่งใดเพื่อประโยชน์สุขแก่ท่านแล้ว ท่านก็จะไม่ได้ทำความเดือดร้อนให้เหมือนกับผู้ที่ยังมีความประพฤติที่ไม่ได้ขัดเกลากิเลส

สำหรับความหมายของบุญกุศล ขอเชิญท่านผู้รู้ภาษาบาลีช่วยให้ความหมาย

ผู้ฟัง บุญก็ดี กุศลก็ดี เป็นศัพท์ฝ่ายดี ซึ่งถ้าแปลก็ได้เนื้อความอย่างเดียวกัน คล้ายกัน คือ ไปในทางดี

บุญนั้น บุระ ธาตุ แปลว่าเต็ม ทำอะไรเต็มที่เขาเรียกว่า บุญ บุระ บุญ แปลว่าเต็ม

กุศล เป็น ๒ ศัพท์ ไม่รู้ว่าใครแปลในธัมมสังคณี กุสะ หมายถึง หญ้าคา หมายถึง เกี้ยวหรือตัด กุศล คือ ตัดหญ้าคา ตัดบาปนั่นเอง เรียกว่า กุศล

บุญกับกุศลเหมือนกัน ในบาลีบางแห่งว่า บุญนี้เป็นชื่อของความสุข แต่บุญในศัพท์แท้ ๆ แปลว่า เต็ม ยังความดีความชอบอะไรก็แล้วแต่ให้เต็ม ส่วนกุศล กุสะ แปลว่า หญ้าคา หญ้าคาก็คือกิเลส ลา แปลว่า เกี้ยวหรือตัด กุศล คือ ตัดกิเลส นั่นเอง

ส. เรื่องของคำเป็นเรื่องละเอียด เป็นเรื่องที่ว่าอยากจะเข้าใจความหมายให้ครบถ้วนสมบูรณ์จริง ๆ ต้องศึกษาที่มาของคำนั้น เพื่อที่จะได้ความแจ่มกระจ่างยิ่งขึ้นของแต่ละคำ

ภาษาบาลี เป็นภาษาที่ใช้แทนสภาพปรมาัตถธรรมที่มีจริง ๆ เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องอาศัยความละเอียดทั้งในการศึกษา และการเข้าใจในสภาพธรรมนั้นให้ตรงกับคำที่ใช้ด้วย

ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาบาลีอย่างชำนาญจริง ๆ อาจจะเข้าใจเพียงอรรถของคำนั้นอย่างกว้าง ๆ แต่ไม่กระจ่างเท่ากับผู้ที่มีความรู้และได้ศึกษาภาษาบาลีอย่างชำนาญจริง ๆ

สำหรับความหมายของบุญกับกุศลนี้ โดยทั่วไปเข้าใจว่า เป็นคำที่มีความหมายคล้ายคลึงกัน มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่ที่ใช้ศัพท์ต่างกัน โดยทั่วไปทุกคนเข้าใจว่า กุศล หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่ดียิ่ง บัญ หมายความว่าถึง สภาพธรรมที่เป็นการขัดเกลา การละบาปหรืออกุศลธรรม นี่เป็นความหมายกว้าง ๆ แต่ถ้าจะให้เข้าใจชัดเจนยิ่งกว่านี้ ต้องอาศัยท่านผู้รู้ภาษาบาลีที่จะต้องยกที่มาของคำ เมื่อประมวลแล้ว สรุปแล้ว ได้ความโดยอรรถเดียวกันนั่นเอง คือ เป็นสภาพธรรมที่ดียิ่ง

สำหรับคำถามที่ว่า บุญหรือกุศลนี้ ยังเป็นอวิชชาอยู่ใช่ไหม ถ้าศึกษาโดยละเอียดจะทราบว่า ถ้าจัดประเภทของกุศล จะมี ๒ ประเภทใหญ่ คือ โลกียกุศล กับโลกุตตรกุศล

โลกียกุศล หมายความว่าถึงสภาพจิตที่ดียิ่ง ในขณะที่เกิดขึ้นเป็นไปในทาน ในศีล ในภาวนา คือ การเจริญสมถภาวนา หรือการเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นการเจริญมรรคมีองค์ ๘ เป็นการเจริญวิปัสสนาภาวนา ถ้าขณะนั้นยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ยังเป็นโลกียกุศลอยู่ เพราะว่ายังไม่ได้ดับกิเลสประเภทหนึ่งประเภทใดเลย

แต่ขณะใดที่รู้แจ้งพระนิพพาน ประจักษ์ชัดในสภาพของนิพพาน รู้แจ้งอริยสัจธรรม ขณะนั้นเป็นโลกุตตรกุศล ซึ่งเป็นกุศลที่ดับกิเลสตามระดับขั้นของโลกุตตรจิตที่เกิดขึ้นในขณะนั้น แล้วแต่ว่าจะเป็นโสดาปัตติมรรค หรือว่าสกทาคามิมรรค หรือว่าอนาคามิมรรค หรือว่าอรหัตตมรรค ซึ่งเป็นโลกุตตรกุศล ๔ ดวง หรือ ๔ ขั้น ก็เป็นเรื่อง

เพราะฉะนั้น ขณะใดก็ตามที่ให้ทาน แต่ยังเป็นตัวทาน ยังไม่ได้ดับกิเลส ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ยังมีการสะสมของอวิชชาเต็มอยู่ ยังไม่ได้ดับไปเลย และขณะที่เป็นไปในทาน เป็นไปในศีล เป็นไปในภาวนานั้น สภาพของจิตเป็นกุศล แต่เป็นโลกียกุศล ไม่ใช่โลกุตตรกุศล ซึ่งโลกียกุศลนั้นไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

๕๑๔

ถ. สมมติว่า เราทำบุญ เอาเงินใส่ในกล่อง หรืออะไรก็ตาม หรือเอาไปถวายพระ ก็บอกว่า เราทำบุญก็ได้บุญ แต่เราทำบุญนี้ เราได้กุศลใหม่ ก็บอกว่า ได้ทั้งบุญทั้งกุศล

ถ้าเรามีใจจะทำบุญ แต่ไม่มีเงิน เราบอกว่า อยากจะทำบุญเหลือเกิน อย่างนี้ เราได้บุญหรือเปล่า ได้กุศลหรือเปล่า แบบนี้บุญกับกุศลจะต่างกันหรือไม่ อาจจะต่างกันได้ จริงอยู่การแปล ผมยอมรับว่าใกล้เคียงกัน แต่ผมมีความรู้สึกว่าจะต้องต่างกันอยู่บ้าง อย่างที่อาจารย์ได้อธิบายเมื่อสักครู่ว่า โลกียกุศลและโลกุตตรกุศล ทั้ง ๆ ที่เหมือนกัน ทำไมเราไม่ใช้คำนั้นมาแทนบ้างว่า โลกียบุญและโลกุตตรบุญ

ส. มีไหมที่ใช้คำว่า โลกุตตรบุญ ถ้าใช้ก็ไม่ผิด เพราะว่าความหมายเหมือนกัน แล้วแต่ว่าในที่นั้นใช้ศัพท์อะไรเท่านั้นเอง จะใช้คำว่า จิต จะใช้คำว่า วิญญาณ ก็เหมือนกัน แต่พอถึงขั้นนี้ ใช้คำว่า วิญญาณขั้นนี้ ไม่ใช้คำว่า จิตขั้นนี้ แต่ถ้าจะใช้ก็คงไม่ผิด เพราะว่าจิตกับวิญญาณก็คือสภาพปรมัตถธรรมที่เกิดขึ้นจริงเป็นสภาพรู้ เช่น การเห็น การได้ยินต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งไม่เหมือนกับรูปขั้นนี้ ที่ไม่ใช่สภาพรู้ เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของภาษา

และเรื่องที่จะสละวัตถุให้แต่ไม่มีทรัพย์ที่จะสละให้ จะเป็นบุญกุศลใหม่ แม้เพียงความคิดที่จะให้ ก็เป็นจิตที่ติงาม อย่างน้อยเมื่อเกิดขึ้น ดับไปแล้ว หดไป แล้วในขณะนั้น ไม่มีโอกาสที่จะให้ก็จริง แต่สะสมไว้ในจิต เมื่อมีโอกาสเมื่อไร ก็มีปัจจัย คือ ความคิดเดิมที่จะให้ เป็นปัจจัยที่จะให้เกิดการให้ในภายหลังขึ้นได้

เพราะฉะนั้น ขณะที่เพียงคิดก็เป็นกุศล แม้จะยังไม่ได้กระทำ แต่มีการสะสมไว้ เพื่อว่าเมื่อมีโอกาสเมื่อไรก็ยังเป็นปัจจัยที่จะให้เกิดการให้ การเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของบุคคลอื่นได้

ความจริงเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องที่ละเอียด ซึ่งจะต้องอาศัยการศึกษา พระอภิธรรม หรือปรมัตถธรรมเป็นเบื้องต้น จะทำให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

ถ. ตามที่ท่านอาจารย์ได้กล่าวในรายการตอบปัญหาธรรมเมื่อปลายเดือนที่แล้วว่า การสงครามนั้นไม่ได้มีเฉพาะในสมัยนี้ แต่มีมาตั้งแต่ในครั้งอดีตกาลแล้ว ตั้งแต่ในครั้งพุทธกาล และผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาก็มีบุคคลหลายประเภท มีทั้งอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนกระทั่งอาชีพที่มีหน้าที่จัดการเรื่องการรบ และมีพระสูตรหนึ่งที่กล่าวถึงทหาร มีผู้กราบทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า พวกทหารควรตั้งจิตไว้อย่างไรจึงจะปราศจากโทษ หรือว่าจะปฏิบัติอย่างไร ผมขอเรียนท่านอาจารย์ได้โปรดอธิบาย เพื่อจะได้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เป็นทหารต่อไป

สุ. มีท่านผู้ฟังโทรศัพท์มาสอบถามข้อความเรื่องนี้เหมือนกัน เพราะว่าท่านเป็นผู้ที่มีหน้าที่เป็นทหาร ท่านสงสัยว่า ท่านควรจะต้องตั้งจิตหรือมโนสิกขาในธรรมอย่างไร แต่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้แล้วว่า ผู้ที่เป็นทหารหรือจะกระทำกิจของทหารนั้น ไม่จำเป็นต้องตั้งจิตพยายามท้ออาฆาต ผูกเวรหรือจองเวร แต่เป็นการกระทำเฉพาะหน้าตามสิ่งที่ปรากฏโดยเฉพาะตามคำสั่งที่ได้รับ เนื่องจากว่า ผู้ที่เป็นทหารต้องปฏิบัติตามคำสั่งอยู่แล้ว แต่ไม่ต้องตั้งจิตที่จะคิดเบียดเบียนเป็นการส่วนตัว หรือเป็นการพยายามท้ออาฆาตในบุคคลหนึ่งบุคคลใด ซึ่งถ้าทำอย่างนั้นจะเป็นอกุศลอย่างเต็มที่ทีเดียว เมื่อรู้อย่างนี้ก็ตั้งจิตโดยที่ว่า ขณะนั้นไม่ใช่การจองเวร ไม่ใช่การผูกเวร ไม่ใช่เป็นการอาฆาตโดยส่วนตัวในบุคคลใดทั้งสิ้น เป็นแต่เพียงการปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งที่ได้รับ แล้วแต่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น ตัวเองอาจจะตายก็ได้

ไม่มีใครที่จะพ้นจากกรรมและการรับผลของกรรมที่ได้กระทำแล้ว เมื่อถึงคราวที่กรรมจะให้ผลทำให้สิ้นสุดชีวิตลง คนนั้นก็สิ้นชีวิตไป แต่ทุกคนก็เหมือนกันทั้งนั้น ทั้งเขาทั้งเรา เพราะฉะนั้น เมื่อมีหน้าที่ที่จะกระทำอย่างไร ก็กระทำอย่างนั้น โดยไม่ได้ตั้งจิตอาฆาตพยายาม ผูกเวรจองเวรต่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดทั้งสิ้น พอที่จะเป็นไปได้อย่างใหม่อย่างนี้ ซึ่งจะช่วยให้อกุศลจิตเบาบางลงได้มาก

ในคราวก่อนท่านผู้ฟังก็ได้ทราบข้อความจากพระวินัยปิฎก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาในการถวายภัตตาหารแด่พระผู้มีพระภาคและพระภิกษุสงฆ์ ในขณะที่พระองค์เสด็จจาริกไปสู่สถานที่ต่าง ๆ และพุทธบริษัทก็มีการสะสมของจีวรที่วิจิตรต่าง ๆ กันมาก แม้แต่ผู้ที่ได้สะสมอบรรณมาที่จะบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า ซึ่งทราบใดที่กิเลสยังไม่ได้ดับเป็นสมุจเฉท ก็ยังมีโอกาส มีปัจจัยที่จะเกิดขึ้นเป็นอกุศลต่าง ๆ ได้

ขอกล่าวถึง **พระวินัยปิฎก มหาวรรค** ต่อ เพื่อท่านผู้ฟังจะได้เห็นจิตใจของพระอริยบุคคลท่านหนึ่ง ก่อนที่ท่านจะบรรลุอริยสัจธรรม ซึ่งก็เป็นไปตามการสะสมข้อความใน **พระวินัยปิฎก มหาวรรค เรื่องเตรียมการต้อนรับพระพุทธเจ้า** มีข้อความว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ อาปณนิคมตามพระพุทธานุสิริแล้ว เสด็จจาริกไปทางพระนครกุสินารา พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป.

พวกมัลลกะษัตริย์ชาวพระนครกุสินารา ได้ทรงทราบข่าวแน่วแน่แล้วว่า พระผู้มีพระภาคกำลังเสด็จมาพระนครกุสินาราพร้อมกับภิกษุหมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป มัลลกะษัตริย์เหล่านั้นได้ตั้งกติกาไว้ว่า ผู้ใดไม่ต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคจะต้องถูกปรับสินไหมเป็นเงิน ๕๐๐ กษาปณ์ สมัยนั้น โรหะมัลลกะษัตริย์เป็นพระสหายของพระอานนท์ ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกโดยลำดับถึงพระนครกุสินาราแล้ว พวกมัลลกะษัตริย์ชาวพระนครกุสินาราได้จัดการต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคแล้ว ครั้นโรหะมัลลกะษัตริย์รับเสด็จพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่พัก ทรงอภิวาทแล้วประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ท่านพระอานนท์ได้ปราศรัยกะโรหะมัลลกะษัตริย์ผู้ประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ท่านโรหะ การรับเสด็จพระผู้มีพระภาคของท่านโอฬารแท้

โรหะมัลลกะษัตริย์ตรัสว่า

พระคุณเจ้าอาณนทฺ์ พระพุทธเจ้าก็ดี พระธรรมก็ดี พระสงฆ์ก็ดี ไม่ได้ทำให้ข้าพเจ้าใหญ่โต พวกญาติต่างหากได้ตั้งกติกาวัวว่า ผู้ใดไม่ต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคจะต้องถูกปรับสินไหมเป็นเงิน ๕๐๐ กษาปณ์ ข้าพเจ้านั้นแลได้ต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเช่นนี้ เพราะกลัวพวกญาติปรับสินไหม

ไม่ใช่ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแท้จริงเลย ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้น มีบุคคลที่ต้อนรับพระภิกษุหรือแม้พระผู้มีพระภาคด้วยจิตใจอย่างนี้ หรืออาจจะเป็นการต้อนรับมิตรสหายในธรรมก็ได้ แต่ว่าจิตใจที่ลึกซึ้งจริงๆ จะมีความเลื่อมใสศรัทธาหรือไม่ หรือจะมีมาก จะมีน้อยประการใด นั้นเป็นสิ่งที่ยากที่จะรู้ได้ เพราะถึงแม้ว่าจะเป็นการต้อนรับที่ดี แต่เป็นเพียงมรรยาทเท่านั้นก็ได้ ถ้าไม่มีความเลื่อมใส ไม่เข้าใจว่า บุคคลใดที่ทรงคุณธรรม และควรเลื่อมใสอย่างไร

แม้แต่พระผู้มีพระภาค ซึ่งในครั้งก่อนนั้นก็เสด็จจาริกไปสู่สถานที่ต่าง ๆ และทรงเป็นอาคันตุกะ คือ เป็นแขกของหลายท่านทีเดียว บางครั้งพระองค์ก็ทรงขอพักที่บ้านนั้น ที่บ้านนี้ ซึ่งก็แล้วแต่ความศรัทธา ความเลื่อมใสของผู้ที่ต้อนรับพระองค์ ถ้าผู้นั้นไม่ได้ฟังพระธรรม ไม่เข้าใจว่าพระธรรมคืออะไร ความเลื่อมใสก็ย่อมจะมีไม่ได้ เพราะฉะนั้น การฟังนี้เป็นการฟังธรรม ขอให้ระลึกอยู่เสมอ คือ การฟังธรรมเพื่อที่จะได้เข้าใจธรรม เพื่อจะเป็นการฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงเมื่อเข้าใจว่าพระธรรมคืออะไร ก็เข้าใจว่า บุคคลใดเป็นบุคคลที่สมควรแก่การเลื่อมใส หรือว่าไม่สมควรแก่การเลื่อมใสอย่างไร มิฉะนั้นแล้ว ถึงแม้พระผู้มีพระภาคจะทรงเป็นอาคันตุกะของบางท่านในครั้งนั้น ท่านก็อาจจะไม่เกิดความเลื่อมใส หรือว่าการต้อนรับของท่านก็เป็นเพียงการต้อนรับในฐานะเจ้าของบ้านอย่างโรชะมัลลกะษัตริย์

ข้อความต่อไปมีว่า

ทันใดท่านพระอาณนทฺ์แสดงความไม่พอใจว่า ไฉนโรชะมัลลกะษัตริย์จึงได้ตรัสอย่างนี้ แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า

พระพุทธเจ้าข้า โรหะมัลลภคตริยผู้นี้ เป็นคนมีชื่อเสียง มีคนรู้จักมาก และ
ความเลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้ของคนที่มีผู้รู้จักมากเช่นนี้ มีอิทธิพลมากนัก
ขอประทานพระวโรกาส ขอพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดบันดาลให้โรหะมัลลภคตริย
เลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้ด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท์ การที่จะบันดาลให้โรหะมัลลภคตริยเลื่อมใสในพระธรรมวินัยนี้
นั้น ตถาคตทำได้ไม่ยากเลย

สำหรับผู้ที่มีปัจจัยสะสมมาแล้วไม่เป็นการยาก แต่ถ้าไม่ใช่พระอรหันต-
สัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ยากที่จะรู้ได้ว่า แต่ละบุคคลมีการสะสมมาในการที่จะรับฟัง
พระธรรมเทศนา ประพฤติปฏิบัติตาม และมีความเห็นถูก มีความเข้าใจถูกต้องมาก
เพียงใด

ข้อความต่อไปมีว่า

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแผ่เมตตาจิตไปยังโรหะมัลลภคตริย แล้วทรงลุก
จากที่ประทับเสด็จเข้าพระวิหาร

ครั้นโรหะมัลลภคตริยอันพระเมตตาจิตของพระผู้มีพระภาคถูกต้องแล้ว ได้
เที่ยวค้นหาตามวิหาร ตามบริเวณทั่วทุกแห่ง ดุจโคแม่ลูกอ่อน แล้วตรัสถามภิกษุ
ทั้งหลายว่า

ท่านเจ้าข้า เวลาที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นประทับ
อยู่ที่ไหน เพราะข้าพเจ้าใคร่จะเฝ้าพระองค์

ภิกษุทั้งหลายถวายพระพรว่า

ท่านโรหะ พระวิหารนั้นเขาปิดพระทวารเสียแล้ว ขอท่านโปรดสงบนเสียง เสด็จ
เข้าไปทางพระวิหารนั้น ค่อย ๆ ย่องเข้าไปที่หน้ามุข ทรงกระแอมแล้วทรงเคาะ
พระทวารเถิด พระผู้มีพระภาคจักทรงเปิดพระทวารรับท่าน ถวายพระพร

ท่านผู้ฟังจะเห็นกุศลที่มีกำลังของเมตตา ถ้าท่านมีเมตตาจิต และบุคคลอื่น
อาจจะคิดร้ายกับท่าน คิดไม่ดีกับท่านด้วยประการใดก็ตาม แต่ท่านมีเมตตาจิตต่อผู้

นั่นจริง ๆ ก็คงจะทำให้บุคคลนั้นรู้สึกผิดชอบได้ แล้วแต่ว่าผู้นั้นสะสมปัจจัยมานาน
น้อยเพียงไรที่จะมีการระลึกถึง หรืออยากที่จะชดเชย ทดแทนการกระทำผิดที่ได้กระทำ
ไว้ต่อท่านมากน้อยเพียงไรหรือไม่ สำหรับโรชะมัลลกษัตริย์ก็ใครที่จะได้ไปเฝ้าพระผู้มี-
พระภาค

ข้อความต่อไปมีว่า

โรชะมัลลกษัตริย์ได้ธรรมจักขุ

ขณะนั้นโรชะมัลลกษัตริย์ทรงสงบเสียด เสด็จเข้าไปทางพระวิหารซึ่งปิด
พระทวารเสียแล้วนั้น ค่อย ๆ ย่องเข้าไปที่หน้ามุข ทรงกระแอมแล้วเคาะบาน
พระทวาร พระผู้มีพระภาคทรงเปิดพระทวารรับ จึงโรชะมัลลกษัตริย์เสด็จเข้า
พระวิหาร ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วประทับนั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงอนุปฺพฬิกถาแก่โรชะมัลลกษัตริย์ คือ ทรง
ประกาศ ทานกถา ศีลกถา สัคคกถา โทษ ความต่ำทราม ความเศร้าหมองของ
กามทั้งหลาย และอาณิสสในความออกจากกาม ขณะเมื่อพระองค์ทรงทราบว่า
โรชะมัลลกษัตริย์มีจิตคล่อง มีจิตอ่อน มีจิตปราศจากนิวรณ์ มีจิตเบิกบาน มีจิตผ่อง
ใสแล้ว จึงทรงประกาศพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงยกขึ้นแสดงด้วย
พระองค์เอง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ดวงตาเห็นธรรมปราศจากธุลี ปราศจาก
มลทิน ได้บังเกิดแก่โรชะมัลลกษัตริย์ ณ สถานที่ประทับนั้นแล้ว สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความ
เกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งมวลมีความดับเป็นธรรมดา ดุจผ้าที่สะอาดปราศจาก
มลทินควรรับน้ำย้อมด้วยดี ฉะนั้น โรชะมัลลกษัตริย์ได้ทรงเห็นธรรมแล้ว ได้ทรงบรรลุ
ธรรมแล้ว ได้รู้ธรรมแจ่มแจ้ง ได้หยั่งลงสู่ธรรมแล้ว ข้ามความสงสัยได้แล้ว ปราศจาก
ถ้อยคำแสดงความสงสัย ถึงความเป็นผู้องอาจ ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นในคำสอนของ
พระศาสดา ได้กราบทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคว่า

ขอประทานพระวโรกาส ขอพระคุณเจ้าทั้งหลายโปรดรับจีวร บิณฑบาต
เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของข้าพระพุทธเจ้าผู้เดียว อย่ารับของคนอื่น
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร โรหะ แม้อริยบุคคลผู้ได้เห็นธรรมแล้วด้วยญาณของพระเสขะ ด้วย
ทักขณะของพระเสขะเหมือนอย่างท่าน ก็คงมีความปรารถนาอย่างนี้ว่า โอ พระคุณเจ้า
ทั้งหลายคงกรุณารับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขารของพวกเรา
เท่านั้น คงไม่รับของผู้อื่นเป็นแน่ เพราะฉะนั้นแล ภิกษุทั้งหลายจงรับปัจจัยของท่าน
ด้วย ของคนอื่นด้วย

ไม่จำกัดที่จะรับเฉพาะบุคคล แต่ทั่วไปหมด เพื่อกุศลจิตของผู้อื่นด้วย ไม่ใช่
เฉพาะแต่ของโรหะมัลลกษัตริย์เท่านั้น ซึ่งท่านผู้ฟังจะได้เห็นถึงศรัทธาของผู้ที่ใคร่จะได้
ถวายการอุปการะแก่พระภิกษุสงฆ์

๕๑๕

ข้อความต่อไปมีว่า

ก็โดยสมัยนั้นแล ประชาชนทั้งหลายได้จัดตั้งลำดับภัตตาหารอันประณีตไว้ที่
พระนครนครกุสินารา ครั้นโรชะมัลลภคตริย^๑ไม่ได้ลำดับที่จะถวายภัตตาหารจึงได้ทรง
ดำริว่า ไฉนหนอ เราพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร เราพึงตกแต่งสิ่งนั้น
ถวาย ครั้นแล้วทรงตรวจดูในโรงอาหาร ไม่ทอดพระเนตรเห็นของ ๒ อย่าง คือ ผัก
สด ๑ ของขบฉันที่ทำด้วยแป้ง ๑ จึงเสด็จเข้าไปหาท่านพระอานนท์ ครั้นแล้วได้ทูล
หาว่า

ท่านพระอานนท์เจ้าข้า เมื่อข้าพเจ้าไม่ได้ลำดับที่จะถวายภัตตาหาร ณ สถานที่
แห่งนี้ ได้มีความดำริว่า ไฉนหนอ เราพึงตรวจดูโรงอาหาร สิ่งใดไม่มีในโรงอาหาร
เราพึงตกแต่งสิ่งนั้นถวาย ท่านพระอานนท์เจ้าข้า ข้าพเจ้านั้นเมื่อตรวจดูโรงอาหาร
ไม่ได้เห็นของ ๒ อย่าง คือ ผักสด ๑ ของขบฉันที่ทำด้วยแป้ง ๑ หากข้าพเจ้าพึง
ตกแต่งผักสดและของขบฉันที่ทำด้วยแป้งถวาย พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงรับของ
ข้าพเจ้าหรือไม่เจ้าข้า

ท่านพระอานนท์ถวายพระพรว่า

ท่านโรชะ ถ้ากระนั้นอาตมาจะทูลถามพระผู้มีพระภาคดู
แล้วได้กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อานนท์ ถ้าเช่นนั้นจงให้เขาตกแต่งเถิด

ท่านพระอานนท์ถวายพระพรว่า

ท่านโรชะ ถ้ากระนั้นท่านจงตกแต่งถวาย

โรชะมัลลภคตริย^๑จึงสั่งให้ตกแต่งผักสด และของขบเคี้ยวที่ทำด้วยแป้งเป็นอัน
มาก โดยผ่านราตรีนั้นแล้ว น้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคพลาภกราบทูลว่า

ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงโปรดรับผัสด และของขบฉันที่ทำด้วยแป้งของ
ข้าพระพุทธเจ้าเถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร โรหะ ถ้าเช่นนั้นจงถวายภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลายรังเกียจ ไม่รับประเคน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด

ขณะนั้นโรหะมัลลक्षัตริย์ทรงอังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วย
ผัสดและของขบฉันที่ทำด้วยแป้งมากมายด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ จนยังพระผู้มี-
พระภาคผู้ล้างพระหัตถ์แล้ว ทรงนำพระหัตถ์จากบาตร ให้ห้ามภัดแล้ว ได้ประทับเฝ้า
อยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้โรหะมัลลक्षัตริย์ผู้นั้น ณ ที่ควร
ส่วนข้างหนึ่ง ทรงเห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ว่าเรึ่งด้วยธรรมีกถา แล้วทรงลุกจาก
ที่ประทับเสด็จกลับ

พระพุทธานุญาตผัสดและแป้ง

ภายหลังพระผู้มีพระภาคทรงทำธรรมีกถา ในเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้น ใน
เพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วตรัสอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตผัสดทุกชนิดและของขบฉันที่ทำด้วยแป้งทุก
ชนิด

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า สิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่พระภิกษุ พระผู้มีพระ-
ภาคทรงอนุญาต ทรงจำกัดเฉพาะกาล คือ เวลาของการบริโภคเท่านั้น เพราะว่า
สำหรับเพศบรรพชิต ไม่ควรที่จะประพฤติดอย่างฆราวาส คือ ไม่ควรที่จะบริโภคในเวลา
ที่วิกาล คือ หลังจากเที่ยงแล้ว ซึ่งเป็นเวลาที่ไม่เหมาะ ไม่ควรสำหรับผู้ที่เป็นบรรพชิต

ผู้ฟัง ตามที่อาจารย์กล่าวมาแล้วนั้น อาจารย์กล่าวใน **มหาวิภังค์** ซึ่งเป็น
เรื่องของพระวินัยทั้งนั้น วินัยต่าง ๆ เหล่านี้จะมีขึ้นได้เนื่องจากมีเหตุ พระพุทธเจ้าจึง
ทรงบัญญัติพระวินัย ผมเองก็อ่านมหาวิภังค์นี้เหมือนกัน เมื่ออ่านแล้วผมก็ดูใน
โภชนวรรค โภชนวรรคทั้งหมดกล่าวถึงเรื่องอาหารทั้งนั้น อาหารที่อนุญาตนี้ ท่านก็

ทรงอนุญาตเฉพาะกาลเพียงครั้งหนึ่งหรือสองครั้งเป็นอย่างมาก เพียงครั้งหนึ่งนี้เป็นประจำ แต่ ๒ ครั้งก็ไม่ใช้ที่ภิกษุจะรับอาหารนี้ได้ตามชอบใจ อาจจะเป็นกาลที่ว่า พวกทายกเขาเอาจีวรมาถวาย และมีอาหารมาถวายด้วย ภิกษุทั้งหลายก็ไม่รับอาหาร และเขาก็ไปทูลพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็บัญญัติสิกขาบทขยายเพิ่มเติมว่า ถ้าเป็นเช่นนั้น ในกาลที่ถวายจีวรอย่างนี้ ถ้ามีอาหารมาด้วยก็ให้รับได้ ในโกชนวรรคนี้ ถ้าดูคำจำกัดความในนั้นแล้ว จะเห็นได้ว่า เป็นผู้มีปกติบริโภคคนเดียวทั้งนั้น

แม้แต่ว่ารับอาหารจากที่ใดที่หนึ่งไว้แล้ว คือ ภิกษุรับอาหารไว้แล้ว แต่เวลาเข้าก็ออกไปปิ่นบาทก่อน ฉ้นเสร็จแล้ว พอถึงเวลาที่ทายกอาราธนาไว้ ภิกษุนั้นก็ไป แต่บอกกับเขาว่า ถวายน้อย ๆ ทายกนั้นเขาก็เอาไปนินทาว่า ทำไมของฉันไม่ดีหรืออย่างไร ทำไมให้ถวายน้อย ๆ จนความนี้ทราบไปถึงพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า อย่างนี้ไม่ถูก รับอาหารเขาไว้แล้ว ทำไมจึงไปเที่ยวปิ่นบาทเสียก่อนเล่า มีเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้มากมาย ที่เป็นข้อยกเว้นมีเพียงเล็กน้อยนิดหน่อยเท่านั้น ในกาลที่จะให้ฉันอาหาร

ที่นำมาพูดนี้ เกี่ยวเนื่องไปถึงคำขยายความของท่านอรรถกถาจารย์ที่ท่านว่ารับอาหารตั้ง ๑๐ ครั้ง ก็เรียกว่ารับอาหารครั้งเดียว ถือว่าเป็นการรับครั้งเดียว ผมติดใจตรงนั้น แต่ว่าโดยปกติทั่ว ๆ ไป พระภิกษุทั้งหลายเป็นผู้ที่มีปกติฉันอาหารมือเดียวมือหนึ่ง ไม่ใช่หมายความว่าคำเดียว แต่อิมหนึ่งนั่นแหละ ในบางที่ท่านก็ใช้คำว่า เอกาสนโกชน ภุขามิ คือ ฉันอาหารที่อาสนะเดียว อาสนะเดียวท่านอาจจะนั่งฉันตั้งแต่รุ่งอรุณจนถึงเที่ยงก็ได้ สุดแล้วแต่ท่าน แต่ถ้าลูกจากอาสนะแล้ว ฉันอีกไม่ได้

ถ้าจะดูในพระวินัย ที่ท่านอาจารย์อ่านเมื่อสักครู่นี้ ผมก็ยังเข้าใจว่า พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นเป็นผู้ที่เคารพพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น ถ้ามีอะไรแปลกปลอมเข้ามา เช่นว่า อาหารจะเกินมา ก็ถือว่าไม่ถูก ผิดพระวินัยเสียแล้ว บางครั้งถึงกับพลาดปลั่งกะเวลาผิดไป อดอาหารก็มีเลย รังเกียจอาหารที่เขานำมาถวายนอกเวลาบ้าง หรือในเวลา แต่ ๒ ครั้งบ้าง ๓ ครั้งบ้าง ท่านก็รังเกียจอาหารนั้น

ส่วนใหญ่เท่าที่ผมตรวจดูจริง ๆ ผมเข้าใจว่าอย่างนี้ แม้พระพุทธองค์เองก็ทรง ตักเตือนภิกษุทั้งหลาย พระองค์เองก็ฉัน เอกาสนโภชนา ฉันที่นั่งเดียว และบอกว่าการ ฉันที่นั่งเดียวนี้ทำให้มีอาพาธน้อย ทำให้มีความสุขสบาย อะไรหลายอย่าง แนะนำ ภิกษุทั้งหลายก็ควรจะฉันอย่างนี้เหมือนกัน

นี่เป็นคำที่พระพุทธองค์ท่านตรัสอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ที่ผมเอามาเรียนนี้ ช้องใจเรื่องคำของอรรถกถาเท่านั้นเอง ทำไมจึงไปขยายความว่า ฉันตั้ง ๑๐ ครั้งก็ยังถือว่า ครั้งเดียว ที่อรรถกถาท่านอธิบายอย่างนี้นั้น ท่านได้ตรวจดูแล้วหรือว่า พระพุทธองค์ท่านตรัสไว้อย่างไร แต่ว่าถ้าตรวจดูจริง ๆ ด้วยความพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่า พระพุทธองค์มีพระประสงค์จะให้พระภิกษุลดกิเลสลงมาก ๆ จึงให้ฉันอาหารเพียงครั้งเดียว นอกจากจำเป็นจริง ๆ ในบางครั้งบางโอกาส เช่น อาพาธ เป็นต้น ก็ทรงอนุญาตเป็นพิเศษ ท่านก็บัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมขึ้นมานิด ๆ หน่อย ๆ

ส. การปฏิบัติธรรมต้องเป็นไปตามกำลังของแต่ละบุคคลที่จะประพฤติ ปฏิบัติตามได้ ไม่ว่าในครั้งโน้น หรือในครั้งนั้นก็ตาม พระภิกษุสงฆ์ที่มีเจตนาที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติเพื่อขัดเกลากิเลส แต่ละท่านก็มีการสะสมมาต่าง ๆ กัน ไม่เฉพาะแต่ในเรื่องของจิตใจ ในเรื่องกำลังของร่างกายที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้มากน้อยเคร่งครัดก็ต่างกันด้วย ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงทราบถึงเหตุนี้และเห็นว่า การเป็นเพศภิกษุเป็นคุณอย่างใหญ่หลวงที่จะสะสมปัจจัยที่จะเป็นบารมีสืบต่อไปในการที่จะให้บรรลุถึงความเป็นพระอรหันต์ เท่าที่สิ่งแวดล้อมหรือว่าโอกาสจะอำนวยในแต่ละภพ ในแต่ละชาติ

แม้แต่ทุกท่านที่นั่งอยู่ในที่นี่ ก็คงจะไม่สามารถทราบว่า ในอดีตชาติเนิ่นนาน ผ่านมาแล้ว ท่านได้เคยเป็นพระภิกษุสามเณรมาหรือเปล่า ปัจจุบันนี้มีชีวิตเป็นฆราวาสอย่างนี้ ในภพนี้ ในชาตินี้ แต่ในชาติก่อน ๆ จะมีการสะสมอุปนิสัยปัจจัยที่จะเป็นบรรพชิต หรือจะเป็นผู้ที่ฝึกฝนในธรรมในการที่จะขัดเกลากิเลสบ้างไหม ซึ่งแต่ละภพ แต่ละชาติ ก็เปลี่ยนไปตามปัจจัย สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

เพราะฉะนั้น การที่พระผู้มีพระภาคทรงเห็นประโยชน์ใหญ่ของการที่จะให้บุคคลผู้มีศรัทธา สามารถที่จะประพฤติดำรงอยู่ในพระธรรมวินัยได้ ก็ต้องทรงบัญญัติข้อประพฤติปฏิบัติที่กระทำได้ตามความสามารถของแต่ละบุคคล ถ้าบุคคลใดสามารถที่จะขัดเกลากิเลสอย่างยิ่งยวดด้วยการรักษารูตงค์ ซึ่งเป็นข้อประพฤติปฏิบัติขัดเกลาเป็นพิเศษ ก็ทรงอนุโมทนา ทรงสรรเสริญพวกุตวาท หรือว่าผู้ที่สรรเสริญรูตงค์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นการขัดเกลาอย่างยิ่งยวด ที่ควรแก่การสรรเสริญจริง ๆ แต่มิได้ทรงบังคับว่า จะต้องประพฤติปฏิบัติตามนั้นทุกรูป ผู้ใดมีศรัทธา มีกำลังที่จะสามารถประพฤติปฏิบัติตามได้ ก็ประพฤติปฏิบัติตาม แต่ถ้าผู้ใดไม่สามารถจะประพฤติปฏิบัติตามได้ ก็ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่ได้ทรงบัญญัติไว้ ซึ่งเป็นเป็นข้อปฏิบัติที่เกื้อกูลและอนุเคราะห์ให้ที่สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติตามได้ตามกำลังของศรัทธา

ในเรื่องอาหารที่ประณีตก็ทรงอนุญาต ในเรื่องอาหารที่เป็นประโยชน์ก็ทรงอนุญาต ในเรื่องของขบเคี้ยวก็ทรงอนุญาต การบริโภคอาหารที่ควรแก่กาล คือ ภายในเที่ยง ก็ได้ทรงอนุญาต สำหรับท่านอรรถกถาจารย์ทั้งหลาย ท่านก็ได้ศึกษาพระธรรมวินัยทั้ง ๓ ปีกุ ถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณาจากความเข้าใจในธรรมที่ท่านได้เกื้อกูลอธิบาย ถ้ายทอด จารึกไว้ นี่หมายความว่าถึงท่านอรรถกถาจารย์รุ่นก่อนซึ่งใกล้ชิดกับพระธรรมวินัยในยุคต้น ๆ ของพระศาสนา ท่านก็ประมวลเหตุผลต่าง ๆ ข้อความต่าง ๆ จากพระไตรปิฎกนั่นเอง เพื่อให้สะดวกแก่บุคคลรุ่นหลังจะได้เข้าใจเป็นเบื้องต้นก่อน และเมื่อได้พบข้อความนั้นในพระไตรปิฎก ก็จะได้เห็นว่า สอดคล้องกับข้อความที่ท่านได้กล่าวไว้ สำหรับข้อความที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ท่านผู้ฟังก็สามารถที่จะสอบทานได้กับข้อความในพระไตรปิฎกว่าตรงกันหรือต่างกันอย่างไร

เรื่องของอาหารเป็นเรื่องใหญ่จริง ๆ แม้แต่ผู้ที่เป็นพระภิกษุก็ยังไม่พ้นไปจากเรื่องของการบริโภคอาหาร ด้วยเหตุนี้ข้อความในพระวินัยปิฎกก็มีมากที่เกี่ยวกับศรัทธาของพุทธบริษัทที่ใครจะได้ถวายอาหารที่เป็นประโยชน์แก่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งจะขอกล่าวถึงเรื่องเกี่ยวกับการบริโภคของพระภิกษุ ใน **พระวินัยปิฎก มหาวรรค เกาส์ข-ขันธกะ เรื่องพระพุทธคุณ** มีข้อความว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครเวสาลีตามพระพุทธานุสสัย แล้วเสด็จจาริกทางพระนครภักทียะ พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป เสด็จจาริกโดยลำดับ ได้เสด็จถึงพระนครภักทียะแล้ว ทราบว่า พระองค์ประทับอยู่ ณ ชาติยวณ เขตพระนครภักทียะนั้น

เมณฑกะคหบดีได้ทราบข่าวการเสด็จมาของพระผู้มีพระภาค เมณฑกะคหบดีก็ได้จัดยวดยานหลายคันจากพระนครภักทียะเพื่อที่จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ข้อความต่อไป ใน **พระวินัยปิฎก** มีว่า

พวกเดียรถียเป็นอันมาก ได้เห็นเมณฑกะคหบดีกำลังมาแต่ไกลเที่ยว ครั้นแล้ว ได้ทักถามเมณฑกะคหบดีว่า

ท่านคหบดี ท่านจะไปที่ไหน

เมณฑกะคหบดีตอบว่า

ข้าพเจ้าจะไปเฝ้าพระสมณะโคดม เจ้าข้า

พวกเดียรถียก็กล่าวว่า

คหบดี ก็ท่านเป็นกิริยวาท จะไปเฝ้าสมณะโคดมผู้เป็นอกิริยวาททำไม เพราะพระสมณะโคดมเป็นอกิริยวาท แสดงธรรมเพื่อความไม่ทำ และแนะนำสาวกตามแนวนั้น

ลำดับนั้น เมณฑกะคหบดีคิดว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นจักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ไม่ต้องสงสัย เพราะฉะนั้น เดียรถียพวกนี้จึงพากันริษยา แล้วไปด้วยยวดยานตลอดภูมิภาคที่ยวดยานจะไปได้ ลงจากยวดยานแล้วเดินเข้าไปในพุทธสำนัก ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ถ้าจะเปรียบเทียบกับชีวิตประจำวันในสมัยนี้ ก็มีไหม ผู้ที่มีความเห็นต่าง ๆ กัน และไม่ได้พิจารณาจริง ๆ ว่า ธรรมข้อใดถูกข้อใดผิด มีเหตุผลผิดถูกประการใด ก็เพียงแต่ตัดสินตามที่ได้สะสมมา สิ่งที่ถูกก็กลับเห็นเป็นผิดอย่างพวกเดียรถียเป็นต้น แต่ท่านเมณฑกะคหบดี ท่านเป็นผู้ที่สะสมมาที่จะพิจารณาเห็นว่า พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นจักเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แท้ไม่ต้องสงสัย เดียรถียพวกนี้จึง

พากันริษยา ไม่ได้กล่าวถึงข้อปฏิบัติที่ละเอียดถี่ถ้วน เพียงแต่ตัดสินด้วยคำง่าย ๆ ว่า เพราะท่านคบดีเป็นกิริยวาท แต่พระผู้มีพระภาคเป็นอกิริยวาทเท่านั้น

ซึ่งเมื่อเมณฑกะคบดีได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้ว พระองค์ก็ได้ทรงแสดง ธรรมเมณฑกะคบดีก็ได้ดวงตาเห็นธรรม ข้อความที่แสดงถึงศรัทธาของท่านเมณฑกะ คบดีถวายอาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ว่ามีว่า

เมณฑกะคบดีอังคาสพระสงฆ์

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครภัททิยะตามพระพุทธานุสิมัย แล้วไม่ได้ทรงลาเมณฑกะคบดี เสด็จพระพุทธานุสิมัยไปทางชนบทอังคตตราปะ พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป เมณฑกะคบดีได้ทราบข่าวแน่ชัดว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จพระพุทธานุสิมัยไปทางชนบทอังคตตราปะพร้อมกับภิกษุหมู่ใหญ่ ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป จึงสั่งทาสและกรรมกรว่า พนายทั้งหลาย ถ้ากระนั้นพวกเจ้า จงบรรทุกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ลงในเกวียนให้มาก ๆ และคนเลี้ยงโค ๑,๒๕๐ คน จงพาแม่โคนม ๑,๒๕๐ ตัวมาด้วย เราจักเลี้ยงพระสงฆ์ ด้วยน้ำมันสดอันรืดใหม่ที่มีน้ำยังอุ่น ๆ ณ สถานที่ที่เราได้พบพระผู้มีพระภาค

ครั้นเมณฑกะคบดีตามไปพบพระผู้มีพระภาค ณ ระหว่างทางกันดาร จึงเข้าไป เฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม ยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลอาราธนา ว่า

พระพุทธานุสิมัย ข้าพระพุทธเจ้าขอพระผู้มีพระภาคพร้อมกับภิกษุสงฆ์ จงทรงพระกรุณาโปรด ภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญบุญกุศลและปฏิบัติปารมิตาในวันพรุ่งนี้ด้วยเถิด

พระผู้มีพระภาคทรงรับอาราธนาโดยดุชนิภาพ ครั้นเมณฑกะคบดีทราบการ ทรงรับอาราธนาของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากที่นั่ง ถวายบังคม ทำประทักษิณ กลับไป แล้วสั่งให้ตกแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีต โดยผ่านราตรีนั้น แล้วให้คนไป กราบทูลภัตตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า

ถึงเวลาแล้ว พระพุทธานุสิมัย ภัตตาหารเสร็จแล้ว

ครั้นเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงครองอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเสด็จ
พระพุทธดำเนินเข้าสถานที่อังคาสของเมณฑกะคหบดี ครั้นแล้วประทับนั่งเหนือพุทธ-
อาสน์ที่เขาปูลาดถวายพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จึงเมณฑกะคหบดีสั่งคนเลี้ยงโค ๑,๒๕๐
คนว่า

พนายทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้นจงช่วยกันจับแม่โคนมคนละตัว แล้วยื่นใกล้ ๆ ภิกษุ
รูปละคน ๆ เราจักเลี้ยงพระด้วยน้ำนมสดอันรืดใหม่ที่มีน้ำยังอุ่น ๆ

ครั้นแล้วได้อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยขาทนิยโกชนียาหาร
อันประณีต และด้วยน้ำนมสดอันรืดใหม่ด้วยมือของตน จนให้ห้ามภัดแล้ว ภิกษุ
ทั้งหลายรังเกียจ ไม่ยอมรับประทานน้ำนมสด พระผู้มีพระภาคตรัสอนุญาตว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย จงรับประทานฉันทันเกิด

๕๑๖

เมื่อเมณฑกะคบตี้อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยชาตนิย-
โกชนียาหารอันประณีต และด้วยนํ้านมสดอันรืดใหม่ด้วยมือของตน จนยังพระผู้มี-
พระภาคผู้เสวยเสร็จ ทรงนำพระหัตถ์ออกจากบาตรให้ห้ามภัตรแล้ว ได้นั่งอยู่ ณ ที่
ควรส่วนข้างหนึ่ง เมณฑกะคบตี้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลคำนี้
แด่พระผู้มีพระภาคว่า

มีอยู่ พระพุทธเจ้าข้า หนทางกันดาร อัดคัดน้ำ อัดคัดอาหาร ภิกษุไม่มี
เสบียงจะเดินทางไป ทำไม่ได้ง่าย ขอประทานพระวโรกาส ขอพระองค์โปรดทรง
อนุญาตเสบียงเดินทางแก่ภิกษุทั้งหลายด้วยเถิด พระพุทธเจ้าข้า

เมณฑกานุญาต

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เมณฑกะคบตีเห็นแจ้ง สมาทาน
อาจหาญ ร่าเริง ด้วยธรรมิกถาแล้ว ทรงลุกจากที่ประทับเสด็จกลับไป

หลังจากนั้นพระองค์ทรงทำธรรมิกถา ในเพราะเหตุเป็นค้ำมูลนั้น ในเพราะ
เหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตโครส ๕ คือ นมสด นมส้ม เปรียง เนยข้น
เนยใส

มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย หนทางกันดาร อัดคัดน้ำ อัดคัดอาหาร ภิกษุไม่มีเสบียง
จะเดินทางไป ทำไม่ได้ง่าย เราอนุญาตให้แสวงหาเสบียงได้ คือ ภิกษุต้องการ
ข้าวสาร พึงแสวงหาข้าวสาร ต้องการถั่วเขียว พึงแสวงหาถั่วเขียว ต้องการถั่ว
ราชมาส พึงแสวงหาถั่วราชมาส ต้องการเกลือ พึงแสวงหาเกลือ ต้องการน้ำอ้อย
พึงแสวงหาน้ำอ้อย ต้องการน้ำมัน พึงแสวงหาน้ำมัน ต้องการเนยใส ก็พึงแสวงหา
เนยใส

มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านที่มีศรัทธาเลื่อมใส เขามอบเงินทองไว้ในมือ
กับปียการก สั่งว่า สิ่งใดควรแก่พระผู้เป็นเจ้า ขอท่านจงถวายสิ่งนั้นด้วยกับปียกัณฑ์นี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยินดีของอันเป็นกัปปิยะจากกัปปิยภณฺฑนั้นได้ แต่เรามิได้กล่าวว่า พึงยินดี พึงแสวงหาทองและเงินโดยปริยายไร ๆ เลย

ผู้ฟัง ตามที่อาจารย์กล่าวมานี้ มีศัพท์อยู่หลายศัพท์ ซึ่งผมเข้าใจว่า มีผู้ฟังเป็นจำนวนมากที่ยังไม่เข้าใจ เช่นคำว่า โภชนียะ ขาทนียะ และกัปปิยภณฺฑ ศัพท์เหล่านี้ บางทีเข้าใจไม่ตรงตามที่พระพุทธองค์ทรงจำแนกไว้ในสิกขาบทวิภังค์

อย่างคำว่า โภชนียะ ท่านจำกัดความลงไปว่า เป็นพวกข้าวสุก ขนมสด ขนมห้าง ปลา เนื้อ ท่านจำกัดลงไปว่าเป็นโภชนียะ ท่านใช้ศัพท์คำบาลีว่า โภชน มาไสสตุตุ คำว่า สัตตุ เราจะคุ้นหูกันว่าขนม มัจฉา กิปลา มังสะ ก็เนื้อ นี่ท่านอนุญาตไว้สำหรับที่เป็นโภชนียะ

สำหรับคำว่า ขาทนียะ นอกจาก ๕ อย่างนั้นแล้วเป็นขาทนียะทั้งหมด ไม่ว่าอะไร ๆ เป็นขาทนียะทั้งนั้น ท่านจำแนกไว้แบบนี้

กัปปิยภณฺฑ บางทีมีกล่าวว่า มังสะอันเป็นกัปปิยะ เนื้ออันเป็นกัปปิยะ ซึ่งหมายความว่าถึงเป็นสิ่งที่สมควร สมควรอย่างไร สมควรก็มีหลายอย่าง เช่น เนื้อเสือ เนื้ออะไรต่ออะไรที่ท่านห้ามไว้ อย่างนี้ไม่เรียกว่าเป็นกัปปิยะ แต่เป็นอกัปปิยะ

กัปปิยะยังมีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า สิ่งที่ไม่ได้เห็น สิ่งที่ไม่ได้ยิน สิ่งที่ไม่รังเกียจ ที่เขานำมาถวายนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ เป็นกัปปิยะได้เหมือนกัน ถ้ารังเกียจขึ้นมาก็คือเป็นอกัปปิยะไป มีศัพท์หลาย ๆ อย่างที่ท่านจำแนกเอาไว้ ไม่ใช่ไม่จำแนก ท่านจำแนกไว้ในพระธรรมวินัยทั้งหมด

อาหารก็เหมือนกัน ที่ชื่อว่าอาหารนี้ อะไร ๆ ที่รับประทานได้เป็นอาหารทั้งนั้น เว้นแต่น้ำกับไม้สีฟัน ท่านจำแนกไว้แบบนี้

ที่นำมาพูด ๆ กัน บางทีก็เดา อย่างผมบางทีก็เดาเหมือนกัน อย่างโภชนียะก็เดา ขาทนียะก็นึกว่า ฝรั่งดองหรือมะยมดอง ของที่เคี้ยวอะไรอย่างนี้ เดาคิดทั้งนั้น ถ้าไปดูที่ท่านจำแนกไว้ ไม่ใช่อย่างนั้น

บางทีศัพท์ต่าง ๆ เหล่านี้ หากทำความเข้าใจให้ว่าเป็นอะไรกันแน่ เราจะเข้าใจพระพุทธพจน์ได้ลึกซึ้งยิ่งกว่านี้ขึ้นอีกมาก ขอบพระคุณ

ส. ขอบพระคุณท่านผู้ฟัง ที่ได้กรุณากล่าวถึงข้อความพญฺชนะในพระไตรปิฎก ซึ่งคงจะเป็นที่สนใจสำหรับท่านผู้ฟัง

เรื่องของพระธรรมวินัย เป็นเรื่องละเอียดจริง ๆ ต้องศึกษาพิจารณาข้อความนั้นโดยรอบคอบจะทำให้เข้าใจยิ่งขึ้น อย่างข้อความที่ท่านผู้ฟังได้กล่าวถึง คำว่า ภัตตาหาร หรือว่าโภชนะ เป็นต้น ได้ยินคู่กันบ่อย ๆ ภัตตาหารที่เข้าใจกันหมายความว่า อาหารต่าง ๆ มีข้าวสุก เป็นต้น พอถึงโภชนะ ก็มีตามที่ทรงแสดงไว้ในคัมภีร์ **พระวินัยปิฎก ปิรवार อุปาลิบัญญัติกะ โภชนะ ๕** ว่า โภชนะ ๕ นั้น ก็มี ข้าวสุก ขนมสด ขนมห้าง ปลา เนื้อ จำกัดความว่าอย่างนี้ แต่จะรวมไปถึงอย่างอื่นด้วยหรือเปล่าก็ไม่ทราบ ผักอีก อะไรอีก ของที่ทำด้วยแป้งบ้าง ของที่ทำด้วยอย่างอื่นบ้าง จะรวมอยู่ในโภชนะนี้ด้วยหรือเปล่า

เพราะฉะนั้น จึงเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาให้ละเอียดจริง ๆ ท่านที่สนใจในข้อความใด ส่วนใดในพระไตรปิฎก ควรที่จะได้ช่วยกันศึกษาค้นคว้าให้ยิ่งขึ้น เพื่อที่จะได้แก้กู่ท่านผู้อื่นต่อไป อย่างภัตตาหาร ก็ได้แก่ ข้าวสุกและอาหารต่าง ๆ โภชนะก็มีข้าวสุก ขนมสด ขนมห้าง ปลา เนื้อ ไม่ได้ระบุไว้ว่า ผัก

เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาค้นคว้าจริง ๆ ให้เป็นความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น

สำหรับเรื่องของโครส ๕ ซึ่งท่านได้ยินบ่อย ๆ ก็ได้แก่ นมสด นมข้น เปรียง เนยข้น เนยใส เป็นโครส ๕ แต่ไม่ใช่เภสัช ๕

สำหรับเภสัช ๕ นั้น ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย

เพราะฉะนั้น การวินิจฉัยธรรมแต่ละข้อว่า สิ่งใดควรบริโภคนในกาลใด ก็ต้องแล้วแต่พระวินัยบัญญัติที่ได้วางไว้ว่า เภสัช ๕ ได้แก่อะไร

เภสัช ๕ นั้น ก็ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ซึ่งเมื่อภิกษุรับประทานของนั้นแล้ว ฟังเก็บไว้ฉันได้ ๗ วันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ลวงกำหนดนั้นไป ฟังปรับอาบัติตามธรรม

เป็นเรื่องที่ถ้าท่านผู้ฟังสนใจ ก็ควรจะสอบถามพระภิกษุสงฆ์ หรือพระวินัยธร

นี่เป็นความบกพร่องประการหนึ่งของฆราวาส อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งไม่ทราบจริง ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัยอย่างละเอียดพอที่จะได้ถวายปัจจัยอย่างที่เราที่ได้ทรงอนุญาตไว้

ในการที่จะศึกษาพระธรรมวินัยโดยละเอียด และพิจารณาในเหตุผลด้วย ขอกล่าวถึงอีกข้อหนึ่งใน **มหาวิภังค์ ๑๖ มหาวาระ คำถามและคำตอบ โภชนวรรค ข้อ ๔๕**

ถามว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น ทรงบัญญัติปาจิตตีย์ในเพราะโภชนะที่หลัง ณ ที่ไหน

ตอบว่า ทรงบัญญัติ ณ พระนครเวสาลี

ถามว่า ทรงปรารภใคร

ตอบว่า ทรงปรารภภิกษุหลายรูป

ถามว่า เพราะเรื่องอะไร

ตอบว่า เพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปรับนิมนต์ไว้ในที่แห่งหนึ่ง แล้วฉันในที่อื่น

ข้อนี้ดูเผิน ๆ ก็เหมือนกับว่า จะห้ามไม่ให้บริโภคที่หลังอีก แต่ถ้าพิจารณาจากข้อความนี้จะเห็นได้ว่า เฉพาะภิกษุที่ได้รับนิมนต์ไว้ในที่แห่งหนึ่ง แล้วฉันในที่อื่น เป็นอาบัติปาจิตตีย์ เพราะว่าจะทำลายศรัทธาของชาวบ้าน ในเมื่อชาวบ้านผู้นั้นนิมนต์พระภิกษุนั้นแล้ว พระภิกษุนั้นก็ไม่ควรจะไปฉันที่อื่นก่อน หรือไปฉันที่อื่นทีหลัง เช่นฉันที่นี่แล้วยังไปฉันที่อื่นอีก ไม่เป็นการสมควรสำหรับภิกษุที่ได้รับนิมนต์แล้ว

ข้อ ๔๗

ถามว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้เห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ฉันเสร็จ ห้ามภัตแล้ว ฉันของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี ที่ไม่เป็นเดน ณ ที่ไหน

ตอบว่า ทรงบัญญัติ ณ พระนครสาวัตถี

ถามว่า ทรงปรารภใคร

ตอบว่า ทรงปรารภภิกษุหลายรูป

ถามว่า เพราะเรื่องอะไร

ตอบว่า เพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปฉันเสร็จ ห้ามภัตแล้ว ฉันในที่แห่งอื่น
เรื่องนี้น่าจะมีข้อคิดที่ว่า ที่เป็นเดนฉันได้ แต่ถ้าที่ไม่เป็นเดนแล้ว เป็นอาบัติ
ปาจิตติย

คำอธิบายเรื่องของสิ่งที่ไม่เป็นเดน ใน **พระวินัยปิฎก ปิรवार อุปาติปญจะ**
มีข้อความว่า

ท่านพระอุบาลีทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ของที่ไม่เป็นเดนมีเท่าไร พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อุบาลี ของที่ไม่เป็นเดนนี้มี ๕ อย่าง ๕ อย่างอะไรบ้าง คือ

๑. ภิกษุไม่ทำให้เป็นกับปิยะ คือ ไม่ทำให้เป็นของควรแก่การบริโภค

๒. ไม่รับประเคน

๓. ไม่ยกส่งให้

๔. ทำนอกหัตถบาธ

๕. มิได้กล่าววว่า ทั้งหมดนั้นพอแล้ว

ดูกร อุบาลี ของที่ไม่เป็นเดนมี ๕ อย่างนี้แล

ส่วนของที่เป็นเดนก็ตรงกันข้าม

เวลาที่ศึกษาพระธรรมวินัย ต้องเข้าใจความหมายของพยัญชนะนั้นตามที่ได้
ทรงบัญญัติไว้ว่า คำนั้นหมายความว่าอย่างไร

ในพระไตรปิฎกมีอีกตอนหนึ่ง ท่านผู้ฟังคงจะจำได้เรื่องที่พราหมณ์ถวายยา
และขนมปรุงด้วยน้ำหวาน ซึ่งครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จพุทธดำเนินมุ่งไปทาง
อันธกวินทชนบท พร้อมด้วยภิกษุหมู่ใหญ่ประมาณ ๑,๒๕๐ รูป คราวนั้นประชาชน
ชาวชนบทบรรทุกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของควรเคี้ยวบ้างเป็นอันมากมา
ในเกวียน เดินติดตามภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมาข้างหลัง ๆ ด้วยตั้งใจว่า
ได้โอกาสเมื่อใดจักทำภัตตอาหารถวายเมื่อนั้น

อนึ่ง คนกินเดนประมาณ ๕๐๐ คน ก็พลอยเดินติดตามไปด้วย

นี่คือ คนกินเดนที่เราเข้าใจกัน

ข้อความในพระวินัยปิฎกตอนนี้ มีข้อความที่กล่าวถึงผู้ที่ถวายน้ำอ้อยแก่พระผู้มีพระภาค แก่พระภิกษุสงฆ์จนเหลือ จนพอแล้ว พระผู้มีพระภาคก็ตรัสให้พราหมณ์นั้นให้บ่น้ำอ้อยแก่พวกกินเดนด้วย และทั้ง ๆ ที่ให้แก่พวกกินเดนแล้ว ก็ยังเหลืออีก พระผู้มีพระภาคก็ตรัสว่า เธอจงให้บ่น้ำอ้อยแก่พวกคนกินเดนจนพอแก่ความต้องการ ซึ่งนั่นก็เป็นอีกความหมายหนึ่งของคนกินเดน แต่ไม่ใช่เป็นของที่เป็นเดนตามพระวินัย

ถ. เมื่อสักครู่ที่อาจารย์กล่าวถึงข้อความในพระไตรปิฎก ที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุเดินทางเอาเสบียงไป มีถั่วบ้าง งาบ้าง ถั่วเขียวบ้าง ข้าวสารบ้าง จนกระทั่งตอนสุดท้าย มีอุบาสก อุบาสิกาถวายปัจจัย หรือว่าถวายเงินนั้นแหละ พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ไหม

ในพระวินัยที่อาจารย์กล่าวถึงเมื่อสักครู่ อนุญาตให้อุบาสกอุบาสิกาถวายเงินได้ ก็หมายความว่า อนุญาตให้จับเงินจับทองได้ใช่ไหม

ส. ต้องถวายกับไวยาวัจกร

ข้อความที่กล่าวถึงเมื่อสักครู่มิว่า

มีอยู่ ภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านที่มีศรัทธาเลื่อมใส เขามอบเงินทองไว้ในมือกับปิยการก สั่งว่า สิ่งใดควรแก่พระผู้เป็นเจ้า ขอท่านจงถวายสิ่งนั้นด้วยกับปิยภันท์นี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยินดีของอันเป็นกับปิยะจากกับปิยภันท์นั้นได้ แต่เรามีได้กล่าวว่า ฟังยินดี ฟังแสวงหาทองและเงินโดยปริยายไร ๆ เลย

ไม่ใช่ให้ถวายโดยตรง แต่มอบไว้ในมือกับปิยการก ผู้ที่ดูแล ผู้ที่สมควร ที่จะจัดของสำหรับถวาย พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ยินดีของอันเป็นกับปิยะที่สมควรจากกับปิยภันท์ จากเงินทองที่เขาให้แก่กับปิยการกนั้น แต่พระผู้มีพระภาคมิได้กล่าวว่า ฟังยินดี ฟังแสวงหาทองและเงินโดยปริยายไร ๆ เลย

ไวยาวัจกรก็ได้ หรือใครก็ได้ ที่สามารถจะจัดหาของสำหรับถวายพระภิกษุได้

สำหรับในศีลข้อที่ ๑๐ ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงเน้นชัดในเรื่องที่ไม่ใช่จับ แต่เป็นเรื่องที่ยินดี คือ ไม่ให้ยินดีในเงินและทอง ถ้าเป็นของที่มีค่า

หรือเงินทองของใครก็ตามซึ่งลืมหืมไว้ในพระวิหาร พระภิกษุเก็บรักษาไว้ให้ผู้นั้นได้ จับโดยไม่ยินดีได้ แต่แม้ไม่จับ แต่ยินดี ก็ไม่ควร

จุดประสงค์ของพระธรรมวินัย เพื่อละ เพื่อขัดเกลากิเลส เพราะฉะนั้น ก็มุ่งถึงการไม่ยินดีในเงินและทอง ไม่ใช่มุ่งเพียงแค่จับการจับต้องเงินทอง สมราวาสก็อย่างหนึ่ง บรรพชิตก็อย่างหนึ่ง นี่เป็นข้อที่ต่างกันระหว่างบรรพชิตกับสมราวาส จิตที่ไม่ยินดีเป็นสิ่งที่สำคัญ ถึงไม่จับต้อง แต่ยินดี ก็ไม่สมควร

ข้อความในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวกับการบริโภคอาหารของพระภิกษุมีมาก ซึ่งท่านผู้ฟังที่สนใจสามารถที่จะศึกษาได้จากพระวินัยปิฎก มหาวรรค

สำหรับเรื่องของการเว้นการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ใน **มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ลตฺถกโกปมสูตร** ท่านผู้ฟังจะได้ทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงให้ละการฉันโภชนะในเวลาวิกาลในกลางวัน และทรงให้ละเว้นการฉันโภชนะในเวลาวิกาลในราตรี ซึ่งมีข้อความว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในอังกศตราพชนบท ...

ลำดับนั้น เวลาเย็น ท่านพระอุทายีออกจากที่เรือนแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ท่านพระอุทายีนั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส เมื่อข้าพระองค์อยู่ในที่ลับเร้นอยู่ ได้เกิดความดำริแห่งจิตอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งทุกข์เป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยเมื่อก่อนข้าพระองค์เคยฉันได้ทั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาลในกลางวัน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้มีสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค

ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลาย จงละการ
ฉันทโมหะในเวลาวิกาล ในเวลากลางวันนั้นเสียเถิด ดังนี้

ข้าพระองค์นั้น มีความน้อยใจ มีความเสียใจ คฤหบดีทั้งหลายผู้มีศรัทธาจะ
ให้ของควรเคี้ยวของควรบริโภคอันประณีตในเวลาวิกาลในกลางวันแก่เราทั้งหลายแม้
อันใด พระผู้มีพระภาคตรัสการละอันนั้นของเราทั้งหลายเสียแล้ว ข้าแต่พระองค์-
ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้น เมื่อเห็นกะความรัก ความเคารพ ความละอาย
และความเกรงกลัวในพระผู้มีพระภาค จึงละการฉันทโมหะในเวลาวิกาลในกลางวันนั้น
เสีย ด้วยประการอย่างนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้น ย่อมฉันทในเวลาเย็น และ
เวลาเช้า

แสดงให้เห็นว่า ในตอนแรกพระภิกษุทั้งหลายท่านอบรมเจริญสติปัญญา
ตามปกติ และท่านก็ฉันททั้งเวลาเย็น ทั้งเวลาเช้า ทั้งเวลาวิกาลในกลางวัน แต่เมื่อ
ท่านฉันทในเวลาวิกาลในกลางวัน ก็เป็นที่ติเตียนของชาวบ้านเป็นอันมากกว่า เป็น
เช่นเดียวกับคฤหบดี ไม่เหมาะ ไม่ควรแก่บรรพชิต

๕๑๗

ส. ท่านผู้ฟังลองคิดว่า ปกติธรรมดาที่ท่านรับประทานอาหารอยู่อย่างอิสระ เข้า และก็ส่ายบ้าง เทียงบ้าง บ่ายบ้าง เย็นบ้าง ค่ำบ้าง ดึกบ้างก็ตาม ซึ่งอาหารที่จัดไว้ก็เหมาะสมกับแต่ละเวลานั้น อย่างอาหารตอนบ่าย เป็นของรับประทานเล่นหลายอย่างที่มีรสประณีตมาก ฉะนั้น เวลาที่พระผู้มีพระภาคตรัสให้ภิกษุทั้งหลายละการฉันโภชนะในเวลาวิกาลในกลางวันนั้นเสียเถิด ลองคิดถึงตัวท่านเอง ท่านต้องลดอาหารที่มีรสประณีตไปตั้งหลายอย่าง เพราะหาเวลาที่จะรับประทานไม่ได้ ในเมื่อหลังจากเที่ยงก็ไม่ได้บริโภคแล้ว ซึ่งอาหารที่มีรสประณีตในตอนบ่าย ก็มีหลายอย่างที่สมควรว่าใครจะถวายแก่พระภิกษุด้วยเห็นว่า ท่านคงจะคุ้นเคยกับรสอันประณีตของอาหารในเวลาวิกาล

อย่างไรก็ตาม อาหารที่ถวายสำหรับพระภิกษุก่อนเที่ยงก็มีมากหลายอย่าง ซึ่งเป็นอาหารที่เหมาะสมที่ควร ที่จะทำให้ท่านสามารถไม่ต้องบริโภคในเวลาวิกาล ในตอนเย็นและในตอนกลางคืนต่อไปได้ สำหรับอาหารเบา ๆ ประเภทที่มีรสพิเศษที่ประณีตที่สมควรว่าอยากจะถวาย ก็ไม่ทราบว่าจะถวายให้ท่านในตอนไหน เพราะท่านฉันไม่ได้เสียแล้ว ท่านผู้ฟังเคยคิดอย่างนี้ไหม อยากจะถวาย แต่ไม่ทราบจะหาเวลาไหนที่จะถวาย ก็ต้องไปถวายกันก่อนเที่ยง ซึ่งก่อนเที่ยงท่านก็มีอาหารที่เหมาะสมที่เป็นอาหารหนักควรแก่การบริโภค เพื่อที่จะให้ไม่ต้องบริโภคในเวลาวิกาลในตอนเย็น ในตอนกลางคืนได้ และพระภิกษุท่านก็คงจะคุ้นเคยกับรสอย่างนั้นด้วย

เพราะฉะนั้น ก็ไม่เป็นการแปลกที่ท่านพระอุทายีท่านจะ มีความน้อยใจ มีความเสียใจ คฤหบดีทั้งหลายผู้มีศรัทธาจะให้ของควรเคี้ยวของควรบริโภคอันประณีตในเวลาวิกาลในกลางวันแก่เราทั้งหลายแม้อันใด พระผู้มีพระภาคตรัสการละอันนั้นของเราทั้งหลายเสียแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้นเมื่อเห็นกะความรัก ความเคารพ ความละอาย และความเกรงกลัวในพระผู้มีพระภาค จึงละการฉันโภชนะในเวลาวิกาลในกลางวันนั้นเสีย ด้วยประการอย่างนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้น ย่อมฉันในเวลาเย็น และเวลาเช้า

ในตอนแรกเพียงแต่ละการฉันในเวลาวิกาลในกลางวัน แต่ตอนเย็นท่านก็ยังบริโภคได้

ข้อความต่อไป

ท่านพระอุทายีกกล่าวว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้มีสมัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลาย จงละเว้นการฉันโภชนะในเวลาวิกาลในราตรีนั้นเสียเถิด ดังนี้

ข้าพระองค์นั้น มีความน้อยใจ มีความเสียใจว่า ความที่ภักตังสองนี้ของเราทั้งหลายเป็นของปรุปรุประณีตกว่าอันใด พระผู้มีพระภาคตรัสการละอันนั้นของเราทั้งหลายเสียแล้ว พระสุคตตรัสการสละคินอันนั้นของเราทั้งหลายเสียแล้ว

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว บุรุษคนใดได้ของสมควรจะแกงมาในกลางวัน จึงบอกภริยาอย่างนี้ว่า เอาเถิด จงเก็บสิ่งนี้ไว้ เราทั้งหมดเที่ยวจักบริโภคพร้อมกันในเวลาเย็น อะไร ๆ ทั้งหมดที่สำหรับจะปรุปรุกิน ย่อมมีรสในเวลากลางวันมีรสน้อย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายนั้น เห็นกะความรัก ความเคารพ ความละอาย และความเกรงกลัวในพระผู้มีพระภาค จึงพากันละการบริโภคโภชนะในเวลาวิกาลในราตรีนั้นเสีย ด้วยประการอย่างนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ภิกษุทั้งหลายเที่ยวไปบิณฑบาตในเวลามืดค่ำ ย่อมเข้าไปในบ่อน้ำคร่ำบ้าง ลงไปในหลุมโสโครกบ้าง นुकเข้าไปยังป่าหนามบ้าง เหยียบขึ้นไปบนแม่โคกำลังหลับบ้าง พบกับโจรผู้ทำโจรกรรมแล้วบ้าง ยังไม่ได้ทำโจรกรรมบ้าง มาตุคามย่อมชักชวนภิกษุเหล่านั้นด้วยอุสัทธรรมบ้าง

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เรื่องเคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เที่ยวบิณฑบาตในเวลามืดค่ำ หญิงคนหนึ่งล้างภาชนะอยู่ ได้เห็นข้าพระองค์โดยแสงฟ้าแลบ แล้วตกใจกลัวร้องเสียงดังว่า ความไม่เจริญได้มีแก่เราแล้ว ปีศาจจะมากินเราหนอ

เมื่อหญิงนั้นกล่าวอย่างนั้นแล้ว ข้าพระองค์ได้พูดกะหญิงนั้นว่า ไม่ใช่ปีศาจ ดอกห้องหญิง เป็นภิกษุยืนเพื่อบิณฑบาต ดังนี้

หญิงนั้นกล่าวว่า บิดาของภิกษุตายเสียแล้ว มารดาของภิกษุตายเสียแล้ว ดูกร ภิกษุ ท่านเอามิดสำหรับเชือดเถือโคที่คมเชือดท้องเสียเลยยังจะดีกว่า การที่ท่านเที่ยวบิณฑบาตในเวลาค่ำมืด เพราะเหตุแห่งท้องเช่นนั้น ไม่ดีเลย ดังนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อข้าพระองค์ระลึกถึงเรื่องนั้นอยู่ มีความคิดอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งทุกข์เป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปเสียได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำธรรมอันเป็นเหตุแห่งสุขเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากของเราทั้งหลายออกไปเสียได้หนอ พระผู้มีพระภาคทรงนำกุศลธรรมเป็นอันมากเข้าไปให้แก่เราทั้งหลายหนอ

แต่ก่อนที่ท่านพระอุทายีจะระลึกอย่างนี้ได้ ท่านก็น้อยใจ เสียใจทุกครั้งทีพระผู้มีพระภาคทรงให้ละการบริโภคน้ำในเวลากลางวันและกลางคืน ซึ่งกว่าจะได้เห็นคุณ ก็จะต้องมีการฝึกหัด มีการอบรม และมีประสบการณ์จริง ๆ ที่จะเห็นว่า เป็นประโยชน์สำหรับเพศบรรพชิต แต่ผู้ที่ไม่เห็นว่าเป็นโทษ แม้ว่าเป็นพระภิกษุสงฆ์ก็มี

เวลาวิกาลในกลางวัน หมายความว่าถึงหลังเที่ยงถึงพระอาทิตย์ตกตอนหนึ่ง เป็นวิกาลในกลางวัน เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงให้ละการบริโภคน้ำในเวลาเย็นด้วย ในราตรียด้วย คำว่า วิกาล ก็คลุมไปตลอดตั้งแต่หลังเที่ยงไปจนถึงรุ่งอรุณ แต่ถ้าจะมุ่งเฉพาะเวลาวิกาลในกลางวัน ก็หมายความว่าตั้งแต่หลังเที่ยงจนถึงพระอาทิตย์ตก

ถ. ที่ท่านอาจารย์กล่าวว่า การเจริญสติปัฏฐานนี้ เราสามารถจะปฏิบัติได้เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ถ้าเป็นอย่างนั้น อยากทราบว่า การบวชและไม่บวชจะแตกต่างกันอย่างไรในแง่ของการเจริญวิปัสสนา ผมคิดว่า การบวชคงจะเกื้อกูลในการเจริญสติปัฏฐานบ้าง และสำนักวิปัสสนาที่มีอยู่ในปัจจุบัน ก็น่าจะเกื้อกูลแก่การเจริญสติบ้าง

ส. ท่านผู้ฟังสงสัยว่า การเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน จะมีความต่างกันระหว่างเพศบรรพชิตกับฆราวาสบ้างหรือไม่ เพราะถ้าการบรรพชา

อุปสมบทเป็นพระภิกษุก็ถือฤกษ์ฤกษ์การเจริญสติปัฏฐานแล้วละก็ สำนักปฏิบัติต่าง ๆ ก็ยอมเป็นประโยชน์แก่การเจริญสติปัฏฐานด้วย ถามว่าอย่างนี้

สำหรับการเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวันของเพศฆราวาสกับเพศบรรพชิตนั้นต่างกัน เพราะว่าผู้ที่เป็นบรรพชิตประพฤติปฏิบัติตามพระวินัย แต่ฆราวาสไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัย แต่ว่าทั้งบรรพชิตและฆราวาสจะต้องอบรมเจริญปัญญาด้วยสติที่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริงตามที่ได้สะสมมา

บรรพชิตที่เป็นพระภิกษุ ต้องประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติ เพราะว่า เป็นชีวิตจริงของท่าน ชีวิตจริงของท่านไม่ใช่ฆราวาส ท่านมีศรัทธาที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติ พระวินัยบัญญัติจึงเป็นชีวิตปกติประจำวันของท่าน

เมื่อพระภิกษุท่านอบรมเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติ ตามชีวิตตามความเป็นจริงของท่านในเพศบรรพชิตแล้ว ทำไมต้องมีสำนักปฏิบัติ ในเมื่อชีวิตจริงของท่าน คือ การประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติ เป็นสิ่งที่สติจะต้องระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏกับท่านตามความเป็นจริง

เวลาที่ท่านบิณฑบาต เป็นชีวิตปกติประจำวัน เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม ไม่ใช่ตัวตน สติจะต้องระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ตามปกติในชีวิตประจำวันของท่าน เพราะฉะนั้น ไม่ต้องมีสำนักปฏิบัติ ชีวิตจริงของบุคคลใดเป็นอย่างใด สติระลึกรู้ เพื่อปัญญาจะได้รู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ้าจะคิดอีกอย่างหนึ่ง ก็เป็นการที่น่าจะพิจารณาเหลือเกินว่า ถ้าต้องมีสำนักปฏิบัติแล้ว ทำไมปัญญาถึงช่างโง่งน แทนที่จะฉลาด ที่จะแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติในขณะนี้ได้ ปัญญากลับไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าเข้าใจผิดว่า จะต้องมีความปฏิบัติ ถ้าเป็นปัญญาแล้วทำไมไม่รู้ในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ในทุกขอริยสัจจะ ในขั้นที่ ๕ ในรูปขั้นที่กำลังมีกำลังปรากฏ ในเวทนาขั้นที่กำลังมีกำลังปรากฏ ในสัญญาขั้น ในสังขารขั้น ใน

วิญญาณขันธ์ ในนามธรรม ในรูปธรรมที่กำลังมีกำลังปรากฏ ซึ่งไม่ใช่ตัวตน กำลังเกิดดับ ถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ ปัญญาอย่ามั่วได้

สิ่งที่กำลังปรากฏเป็นของจริง ซึ่งผู้รู้แจ้ง ประจักษ์การเกิดดับ ความไม่เที่ยง ความไม่ใช่ตัวตนของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น ควรจะอบรมอย่างไร เพื่อให้เป็นปัญญาที่สามารถจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริงได้ เพราะเป็นปัญญาจึงรู้ได้ และอบรมเจริญอย่างไรจึงจะรู้ได้

ถ้าไม่รู้ ก็ไม่ใช่ปัญญา ทำไมจะต้องมีสำนักปฏิบัติ ในเมื่อพระภิกษุท่านก็มีชีวิตปกติประจำวันตามพระวินัยบัญญัติ และท่านก็อบรมเจริญสติปัฏฐานในเพศของบรรพชิต สมรวาสก็มีชีวิตอีกอย่างหนึ่ง ด้วยเหตุนี้พุทธบริษัทจึงต่างกันเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และทั้ง ๔ บริษัทสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ถ. ถ้าอย่างนั้น เพศภิกษุมีโอกาสจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้มากกว่าสมรวาส

ส. ผลทั้งหลายย่อมเกิดจากเหตุที่สมควร การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมไม่ใช่เพียงชั่วขณะสองขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ต้องอบรมมานับชาติไม่ถ้วน

ถ้าจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จะต้องอบรมปัญญาบารมีที่จะตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าถึง ๔ อสงไขยแสนกัป ถ้าเป็นพระอัครสาวกก็น้อยลงมา ถ้าเป็นพระมหาสาวกก็น้อยลงไปอีก ถ้าเป็นสาวกธรรมดาก็น้อยลงไปอีก แต่ไม่ใช่เพียงชั่วขณะสองขณะที่สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้น ใครจะทราบว่า ภิกษุท่านใดได้อบรมเจริญเหตุที่สมควรแก่การรู้แจ้งอริยสัจธรรมมามากเท่าไร หรือน้อยเพียงใด และไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้ว่า สมรวาสบุคคลนั้น บุคคลนี้ ได้อบรมเหตุที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมในอดีตกาลมาเนิ่นนานเท่าไร ที่จะพร้อมรู้แจ้งอริยสัจธรรมในชาตินั้น ๆ

ด้วยเหตุนี้ ในพระไตรปิฎกจึงมีบุคคลที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้งภิกษุและฆราวาสเป็นจำนวนมาก และในครั้งที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมและยังไม่ปรินิพพานนั้นก็มีภิกษุที่ไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่มีฆราวาสที่รู้แจ้งอริยสัจธรรม

เพราะฉะนั้น ก็ยากที่จะกล่าว เพราะว่าต้องเป็นไปตามเหตุที่ได้สะสมมา ถ้าเหตุที่สะสมมาควรที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมในชาติไหน ในเพศใด ก็รู้แจ้งอริยสัจธรรมในชาตินั้น ในเพศนั้น ถ้าในชาตินั้นเป็นบรรพชิตและรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็เพราะได้สะสมปัจจัยมาแล้ว หรือว่าในชาตินั้นสะสมปัญญาบารมีมาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมในเพศที่เป็นฆราวาสก็ได้ ขึ้นอยู่กับเหตุ

เหตุจริง ๆ คือ การสะสมให้เกิดปัญญาขึ้น รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงได้ ขณะนี้เป็นความจริง เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม ถ้าไม่รู้ก็ยังเป็นอวิชชา ยังเป็นวิจิกิจฉาความสงสัยว่า เป็นนามธรรมอย่างไร เป็นรูปธรรมอย่างไร แต่พระอริยเจ้าดับความสงสัย เพราะว่าเกิดความรู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ความสงสัยนี้ควรที่จะได้ถ่ายทอดออกไปด้วยปัญญาที่รู้จริง ๆ ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าคิดว่ารู้ไม่ได้ในขณะที่เป็นปกติในชีวิตประจำวัน นั่นชื่อว่า ยังเป็นความสงสัยในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ชื่อว่าได้ดับความสงสัยในสภาพธรรมที่ปรากฏ

เมื่อปัญญาต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริง ก็ควรที่จะอบรมสติปัญญาเป็นปกติในชีวิตประจำวัน เพื่อละคลายความไม่รู้ ซึ่งก็แล้วแต่อัธยาศัยของท่านผู้ฟัง ท่านจะคิดอย่างไร ท่านจะเข้าใจอย่างไร ท่านจะประพฤติปฏิบัติอย่างไร แต่ท่านก็ควรที่จะพิจารณาว่า สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ปัญญารู้ได้ไหม ถ้าไม่ใช่ปัญญา รู้ไม่ได้แน่นอน

เพราะฉะนั้น ควรอบรมใหม่ ที่จะให้ปัญญารู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามความเป็นจริง ซึ่งไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นนามธรรมเป็นรูปธรรมที่กำลังปรากฏ และการที่จะดับความไม่รู้ ความสงสัยใน

นามธรรมและรูปธรรม ถ้ายังคงไม่รู้ในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จะดับความสงสัยไม่ได้

ขอตอบจดหมายของท่านผู้ฟัง

จากบ้านพรหมแสง

วันที่ ๒๑ พ.ค. ๒๕๖๘

เรียนท่านอาจารย์สุจินต์ที่เคารพยิ่ง

กระผมได้ติดตามรับฟังรายการแนวทางเจริญวิปัสสนาของท่านอาจารย์มาเกือบครึ่งปีแล้วครับ แต่กระผมยังมีข้อข้องใจอยู่มาก ดังนั้น กระผมขอเรียนถามท่านอาจารย์ดังนี้

๑. สมมติว่ากระผมมองเห็นแก้อี้ แต่ใจกระผมไม่รู้ว่าเป็นแก้อี้ อย่างนี้กระผมจะระลึกว่า นี่เป็นรูปธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เกิดขึ้นทางตา หรือปรากฏทางตา ไม่ปรากฏทางหู อย่างนี้ถูกหรือไม่ครับ

และถ้าหากกระผมมองเห็นแก้อี้แล้วรู้ว่าเป็นแก้อี้ กระผมระลึกว่า นี่เป็นนามธรรม ปรากฏทางตา ไม่ปรากฏทางหู ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล อย่างนี้ถูกไหมครับ ถ้าไม่ถูก ควรระลึกอย่างไร เพราะผมมีความสงสัยมากจริง ๆ ว่า รูปเป็นอย่างไร นามเป็นอย่างไร

๒. การภาวนาว่า พองหนอ ยุบหนอ เป็นสมถะหรือวิปัสสนา ถ้าเป็นวิปัสสนา เพราะอะไรครับ

ส. การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นเรื่องยาก เพราะฉะนั้น ต้องฟังด้วยดีอบรมการระลึกสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ซึ่งเป็นปัญญาจริง ๆ เป็นความรู้ที่ไม่เคยรู้มาก่อน แต่ว่าค่อย ๆ เกิดขึ้น ค่อย ๆ รู้ขึ้นในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ขอตอบจดหมายของท่านผู้ฟังท่านนี้

ข้อที่ ๑

สภาพธรรมตามความเป็นจริงต้องเป็นจริง ไม่ต้องกลัวเลยว่าจะผิดหรือจะถูก แต่ควรที่จะทราบว่ ลักษณะสภาพอย่างนี้มีบ้างไหมที่ท่านเขียนมาว่า กระผมมองเห็น แก้อี้ แต่ใจกระผมไม่รู้ว่าเป็นแก้อี้

ท่านอื่นลองคิดดู เป็นความจริงไหม มีไหมอย่างนี้

ผู้ฟัง ถ้ารู้ว่าเป็นแก้อี้ ก็รู้แล้วว่าเป็นแก้อี้ เว้นแต่เด็กเล็ก ๆ ที่จะไม่รู้ว่าเป็นแก้อี้

ส. ข้อสำคัญ คือ วันหนึ่ง ๆ ทางตา แม้แต่ในขณะที่กำลังปรากฏ หลายอย่างหรืออย่างเดียว ดูให้ทั่วจริง ๆ หลายอย่าง หรือว่าอย่างเดียวที่ปรากฏทางตา

อย่างเดียวหรือ เป็นอะไร สีที่ปรากฏทางตา

โดยมากทุกท่านก็รู้ต่อไปด้วยว่า สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอะไรบ้าง

๕๑๘

ส. ในห้องนี้มีหลายอย่าง แต่การที่จะรู้ รู้แต่ละอย่าง ทีละอย่าง เพราะว่าขณะนั้นกำลังตรึกหรือระลึกถึงลักษณะของสิ่งนั้น จึงรู้ในสิ่งนั้นว่าเป็นอะไร เช่น ในห้องนี้มีทั้งเสา พัดลม ไฟฟ้า แก้ว โต๊ะ เศษกระดาด ถ้าไม่ตรึกนึกถึงลักษณะของเศษกระดาด จะไม่รู้เลยว่านั่นเป็นเศษกระดาด ถ้าไม่ตรึกนึกถึงลักษณะรูปร่างพรรณสัณฐานของแก้ว ก็ไม่รู้ว่าเป็นแก้ว ถ้าไม่มีการตรึกนึกถึงสัณฐานรูปร่างของโต๊ะ ก็ไม่รู้ว่าเป็นโต๊ะ หรือแม้กระทั่ง ถ้าไม่ตรึกนึกถึงรูปร่างสัณฐานที่เป็นถุกกระดาด ก็จะไม่รู้ว่าเป็นถุกกระดาด

ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ เกิดดับสับต่อกันอย่างรวดเร็วมาก เฉพาะการเห็น ต้องเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น แต่เวลาที่จะรู้ว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด จะต้องเป็นนามธรรมที่ไม่ใช่การเห็น ไม่ใช่สภาพเห็น แต่เป็นนามธรรมที่ตรึก นึกถึงรูปร่างสัณฐานของสิ่งนั้น จึงเกิดความรู้ว่าสิ่งนั้นเป็นอะไร หลังจากที่มีการเห็นแล้ว

สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมซึ่งเป็นสภาพรู้ เวลาที่มีการเห็นปรากฏ สภาพรู้แต่ละขณะก็ทำกิจต่าง ๆ กันไป บางขณะก็ทำกิจเห็น บางขณะก็ทำกิจตรึก นึกถึงลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ และก็รู้ว่าเป็นอะไร

จากคำถามของท่านผู้ฟังที่ถามว่า สมมติว่ากระผมมองเห็นแก้ว แต่ใจกระผมไม่รู้ว่าเป็นแก้ว อย่างนี้กระผมจะระลึกว่า นี่เป็นรูปธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เกิดขึ้นทางตาหรือปรากฏทางตา ไม่ปรากฏทางหูและทางอื่น ๆ อย่างนี้ถูกหรือเปล่า

การคิดนึกอย่างนี้ ก็เป็นนามธรรมอีกชนิดหนึ่งแล้ว ไม่ใช่เห็น ไม่ใช่การตรึกถึงลักษณะรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏ แต่เป็นการนึกถึงคำต่าง ๆ เช่นนี้ถือว่า นี่เป็นรูปธรรม ขณะนั้นไม่ใช่การเห็น ไม่ใช่การตรึกนึกถึงรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏ แต่ว่าขณะนั้นเป็นจิตที่นึกถึงคำ เป็นความคิดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพราะเหตุว่าเป็นแต่เพียงสภาพรู้คำ ในขณะที่กำลังคิด และกดับไป

นึกถึงคำหนึ่ง รู้คำนั้น และก็ดับไป และจิตก็นึกถึงอีกคำหนึ่ง รู้คำนั้น และก็ดับไป ก็เป็นสภาพของนามธรรมแต่ละอย่าง

เพราะฉะนั้น การที่จะรู้ว่า สภาพนามธรรมหรือรูปธรรมก็ตามที่ปรากฏไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลจริง ๆ ต้องเป็นเพราะระลึก รู้ สังกต สำเนียงในลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรมนั้น ๆ

อย่างท่านที่กำลังอบรมเจริญสติปัฏฐาน ที่จะระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตาว่า เป็นเพียงสภาพที่ปรากฏทางตาเท่านั้น เมื่อระลึกรู้ขึ้นขึ้น ก็จะได้รู้ว่าการที่รู้ว่าสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นหนึ่งสิ่งใด เช่น เป็นบุคคลนั้น บุคคลนี้ หรือว่าเป็นวัตถุสิ่งนั้นสิ่งนี้ จะต้องมีการตรึก หรือคิดถึงรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏ จึงเกิดความรู้ว่าเป็นบุคคลนั้น หรือว่าเป็นวัตถุสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้น ซึ่งเป็นนามธรรมที่ต่างจากการเห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา เพราะเหตุว่าขณะที่เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตานั้น ไม่ได้ตรึก หรือนึกถึงรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏเลย นี่คือความต่างกัน เพียงเห็นเท่านั้น ยังไม่ใช่การที่จะตรึกหรือนึกถึงรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏ

เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน จะสังกต สำเนียง รู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะที่กำลังเห็นละเอียดยิ่งขึ้นว่า ขณะที่กำลังรู้ว่าเป็นบุคคลนั้นบุคคลนี้ วัตถุสิ่งนั้นสิ่งนี้ ขณะนั้นจะต้องมีการตรึกนึกถึงรูปร่างสัณฐานของสิ่งนั้นด้วย ซึ่งต่างกับนามธรรมที่เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น หรือการที่กำลังได้ยิน กำลังฟังในขณะนี้ ผู้ที่อบรมเจริญปัญญาจะรู้ว่า การระลึกรู้ลักษณะของเสียง สภาพที่กำลังปรากฏเป็นลักษณะที่มีจริงที่ปรากฏทางหู เป็นสภาพธรรมของจริงอย่างหนึ่ง แต่เสียงนั้นจะปรากฏไม่ได้เลยถ้าไม่มีสภาพที่กำลังรู้เสียงในขณะนั้น เพราะฉะนั้น สภาพรู้เสียงไม่ใช่เสียงที่ปรากฏ ปัญญาจะต้องสำเนียง รู้ความต่างกันของสภาพรู้เสียงกับเสียงที่ปรากฏ และเวลาที่กำลังรู้จะหมายความว่าอะไร ซึ่งแต่ก่อนนี้ท่านอาจจะไม่ได้ระลึกรู้ว่า ขณะที่กำลังรู้เรื่องจะเป็นนามธรรมอย่างไร แต่เมื่อเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็จะได้รู้ ว่า ขณะที่กำลังเข้าใจความหมายที่ได้ยิน จะต้องมีการตรึก นึกถึงความหมายนั้น มิฉะนั้นแล้วจะไม่รู้ความหมายนั้นเลย

เช่น คำว่า เสียง รู้ใช้ใหม่ว่าหมายความว่าความถึงอะไร ที่รู้เพราะเหตุว่าต้องนึกถึงความหมายนั้นด้วย ถ้าไม่นึกถึงความหมายของเสียง จะไม่เข้าใจเลยว่า คำนั้นหมายถึงอะไร

ท่านจะสังเกตได้เวลาที่กำลังสนทนากัน ถ้าท่านคิดถึงเรื่องอื่นไม่ทันฟัง ก็ไม่ทราบ ว่า พูดว่าอะไร เพราะขณะนั้นท่านไม่มีการตรีนึกถึงคำ จึงไม่รู้ว่าจะเสียงที่ได้ยินนั้นมีความหมายว่าอย่างไร

มีเสียงปรากฏ เพราะว่ามี การได้ยิน แต่ไม่รู้ เพราะไม่ได้ตรีนึกถึงความหมายของคำนั้นแต่ละคำ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะ เป็นทางตากก็ตาม ทางหูก็ตาม ทางจมูกก็ตาม ทางลิ้นก็ตาม ทางกายก็ตาม เมื่อมีลักษณะของปรมาัตถธรรมที่ปรากฏ และมีสภาพที่รู้ในปรมาัตถธรรมนั้น ก็ยังมีการตรีนึกถึง ซึ่งแล้วแต่ว่า ถ้าเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ก็มีสภาพของนามธรรมที่ตรีนึกถึงรูปร่างสัณฐานนั้น และก็รู้ในความหมายว่า สิ่งที่เห็นนั้นเป็นอะไร ถ้าเป็นทางหู เสียงปรากฏเป็นปรมาัตถธรรม ก็ยังมีนามธรรมที่ตรีนึกถึงคำ จึงจะเข้าใจว่าความหมายว่าอะไร

เพราะฉะนั้น ทุกครั้งที่ท่านเข้าใจความหมาย สติจะต้องระลึกไว้ว่า ขณะนั้นเป็นนามธรรมที่ตรีนึกถึงความหมาย ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล และนามธรรมที่ตรีนึกถึงความหมายนั้น ก็ไม่ใช่สภาพรู้เสียง เป็นคนละขณะแล้ว

ปัญญาจะต้องรู้ชัดในความต่างกันของนามธรรมแต่ละลักษณะ รูปธรรมแต่ละลักษณะที่ปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริง จึงจะละการยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาจะต้องอาศัยการฟังให้เข้าใจว่า จะต้องศึกษา สังเกต สำเนียง รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ต่างกัน พร้อมสติที่เกิดระลึกไว้ในลักษณะของสภาพนั้น ๆ ไม่ใช่เพียงแค่นึกเวลาที่เห็น นึกว่า นี่เป็นรูปธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ซึ่งขณะนั้นก็ยังเป็นตัวตนที่นึกอย่างนั้น จนกว่าปัญญาจะสังเกต และรู้จนทั่วจริง ๆ ว่า ขณะใดที่นึกก็เป็นแต่เพียงนามธรรมอีกชนิดหนึ่ง

และที่ท่านถามว่า ถ้าหากกระผมมองเห็นแก้วก็ แล้วรู้ว่าเป็นแก้ว ก็กระผมจะลึก
ว่า นี่เป็นนามธรรมที่ปรากฏทางตา ไม่ปรากฏทางหู ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล อย่างนี้
ถูกไหมครับ ถ้าไม่ถูกควรระลึกอย่างไร เพราะผมมีความสงสัยมากจริง ๆ ว่า รูปเป็น
อย่างไร นามเป็นอย่างไร

รู้ยากไหม รูปธรรมกำลังปรากฏ และมีนามธรรมที่กำลังรู้รูปธรรมที่ปรากฏทาง
ตาด้วย ต้องแยกออกจากกันได้ จึงจะไม่มีตัวตน ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ต้องฟังไป
เรื่อย ๆ และอบรมเจริญปัญญาไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเป็นความรู้ชัด แม้ความรู้ชัดนั้นก็
จะปรากฏสภาพของความเป็นอนัตตา คือ เป็นเพียงนามธรรมซึ่งเป็นธาตุรู้ ไม่ใช่
ตัวตน แม้ในขณะที่รู้ นั่นจึงจะเป็นการประจักษ์ในลักษณะสภาพความเป็นอนัตตาของ
ธรรมทั้งหลาย

ข้อ ๒ ท่านถามว่า การภาวนาว่า พองหนอ ยุบหนอ เป็นสมถะหรือวิปัสสนา
ถ้าเป็นวิปัสสนา เพราะอะไรครับ

ถ้าท่านผู้ฟังศึกษาเรื่องการอบรมเจริญสมถภาวนา และการอบรมเจริญ
วิปัสสนาภาวนา ก็พอที่จะตัดสินใจได้ว่า การประพฤติปฏิบัติอย่างไรเป็นสมถภาวนา
หรือไม่ใช่สมถภาวนา เป็นวิปัสสนาภาวนา หรือไม่ใช่วิปัสสนาภาวนา เพราะเหตุว่า
บางทีก็ไม่ใช่ว่าทั้งสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนาด้วย

สำหรับสมถภาวนา เป็นการอบรมการระงับจิตไม่ให้ตกไปกับโลกะ โทสะ
ผู้ที่เห็นโทษของความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ และความไม่
พอใจ ไม่ยินดีด้วยปฏิเสธ ความไม่แค้นขื่นของจิตในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ใน
โผฏฐัพพะ ก็พยายามพากเพียรที่จะระงับไม่ให้เกิดโลกะ โทสะในรูป ในเสียง ในกลิ่น
ในรส ในโผฏฐัพพะ ซึ่งการพยายามที่จะไม่ให้เกิดความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น
ในรส ในโผฏฐัพพะ แม้เพียงชั่วคราวนี้ ก็เป็นสิ่งที่ยากที่จะเกิดขึ้นได้

ขณะนี้กำลังเห็น จะไม่ให้มีความยินดีพอใจ หรือไม่ให้เกิดความไม่ยินดี
ไม่พอใจ เป็นสิ่งที่ยาก ซึ่งจะต้องอบรมด้วยปัญญาที่รู้หนทางที่จะระงับกิเลสว่า
จะต้องตรัสระลึกถึงอารมณ์ใด จึงจะทำให้จิตสงบจากโลกะ โทสะ

ก่อนการตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้มีผู้ที่พากเพียรที่จะไม่ให้เกิดโลภะ โทสะ โมหะ แต่การที่จะดับกิเลสได้จริง ๆ ต้องเป็นการอบรมเจริญปัญญาที่รู้แจ้งแทงตลอดในสภาพธรรมทั้งปวง จึงสามารถที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท ถ้ายังไม่มี การอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ จะไม่มีอะไรที่สามารถจะดับกิเลสได้เลย

เพราะฉะนั้น แม้ว่าท่านเหล่านั้นจะพากเพียรแสวงหาหนทางใด ๆ ก็ตาม แต่เมื่อไม่ได้อบรมบารมีมาที่จะตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านเหล่านั้นก็ไม่พบหนทางที่จะทำให้ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง ที่จะดับความไม่รู้ ความสงสัย การยึดถือสภาพธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ แต่ว่าท่านเหล่านั้น ก็ได้เคยสะสมอบรมปัญญาที่จะรู้หนทางวิธีที่จะทำให้จิตสงบจากโลภะ โทสะ โมหะ โดยการระลึกอารมณ์ที่จะทำให้จิตสงบได้จากโลภะ โทสะ โมหะ เป็นขั้น ๆ เป็นความสงบตามลำดับขั้น จนถึงขั้นอัปปนาสมาธิ ซึ่งใช้คำว่า ฌานจิต ซึ่งในขณะที่จิตเป็นฌาน จะไม่มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้โผฏฐัพพะเลย

เพราะเหตุว่ากิเลสยังมี เพราะฉะนั้น ถ้าเห็นก็ต้องชอบหรือไม่ชอบ ถ้าได้ยินก็ต้องชอบหรือไม่ชอบ เพราะฉะนั้น หนทางที่จะไม่ให้เกิดความชอบไม่ชอบก็มีหนทางเดียว คือ อบรมให้จิตเป็นสมาธิ สงบระงับ จนกระทั่งในที่สุดเมื่อเป็นอัปปนาสมาธิแล้ว จะไม่มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้โผฏฐัพพะใด ๆ เลย ในระหว่างที่เป็นอัปปนาสมาธิ แต่ว่ากิเลสที่สะสมมาในจิต ยังเต็ม ยังไม่ได้ดับไปเลย ซึ่งขณะใดที่มีการเห็นอีก โลภะ โทสะ โมหะก็เกิดอีก มีความยินดียินร้ายในอารมณ์ที่ปรากฏ เพราะเหตุว่าด้วยกำลังของศีลที่ดี ของสมาธิที่ดี ไม่สามารถที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้

การที่จะให้จิตสงบระงับจากความติด ความพอใจ ความยินดียินร้ายในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะจนถึงขั้นอัปปนาสมาธิได้ เป็นสิ่งที่ยากมาก เพราะจะต้องมีปัญญาที่รู้เหตุว่า อารมณ์ใดสามารถที่จะทำให้จิตสงบระงับจากโลภะ

โทษจะได้ เพราะฉะนั้น ผู้ที่สามารถทำให้จิตสงบระงับได้จริง ๆ ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญารู้หนทางวิธีที่จะให้จิตสงบระงับถึงขั้นอัปปนาสมาธิ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยากมาก ไม่ใช่เป็นสิ่งที่กระทำได้ง่าย

ถ้าท่านผู้ฟังต้องการทราบความละเอียดในเรื่องนี้ ก็ศึกษาได้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค และท่านจะได้เห็นความยากลำบากจริง ๆ ของการที่จะให้จิตสงบระงับจนถึงสมาธิขั้นต่าง ๆ จนเป็นฌานจิตที่เป็นอัปปนาสมาธิ

ได้รับทราบจากพระคุณเจ้ารูปหนึ่ง ซึ่งท่านศึกษาที่ต่างประเทศ และที่ต่างประเทศนั้นก็มีความสนใจในการอบรมเจริญสมาธิ เพราะว่าการอบรมเจริญสติปัฏฐานยังไม่แพร่หลายในต่างประเทศ แต่เท่าที่สามารถจะทำจิตให้เป็นสมาธิกันได้ด้วยวิธีต่าง ๆ ก็มีการปฏิบัติกันอยู่หลายวิธี ซึ่งท่านได้กรุณาเล่าให้ฟังว่า

ท่านไปสู่อุบลาคูณแห่งหนึ่ง วิธีอบรมเจริญสมาธิของสำนักแห่งนั้น ก็ให้นั่งเป็นคู่ ๆ เหยียดหน้ากัน ให้จ้องตากัน ไม่ให้กระพริบ ก็เป็นวิธีหนึ่ง พยายามหาวิธีต่าง ๆ กันไปตามความสามารถ จะสงบหรือไม่สงบอย่างไร จะตรงเหตุตรงผลหรือไม่อย่างไร เมื่อมีความไม่รู้เป็นพื้นฐาน ก็ไม่ได้ทำให้เกิดความรู้ขึ้นเลย ผลก็คือ ตามประสบการณ์ของพระคุณเจ้าท่านนั้น ท่านเล่าให้ฟังว่า ถ้าท่านนั่งตรงกันข้ามกับเพศตรงข้าม คือ ฝ่ายอุบาสิกาแล้ว จิตไม่สงบ ไม่แน่วแน่ ซึ่งไม่ใช่เพราะว่าความเป็นเพศตรงข้าม แต่อุบาสิกานั้นมักจะเหยียวย้ายแลขวา ไม่นั่งตรง ๆ เดี่ยวมองโน้น มองนี้ ตามวิสัยของอุบาสิกา ท่านว่าอย่างนั้น เพราะฉะนั้น เมื่อไปไม่นั่ง ความแน่วแน่ของจิตก็ไม่มี แต่เวลาที่ท่านนั่งตรงกันข้ามกับบรรพชิตหรืออุบาสกซึ่งนั่งนิ่ง ๆ ท่านก็ใช้วิธีของท่านแทนที่จะทำตามวิธีของสำนักนั้น คือ ท่านจ้องตรงกลางหน้าผาก ก็คงจะเป็นวิธีหนึ่งของท่านที่คิดว่าจะทำให้จิตใจแน่วแน่ตั้งมั่นคงได้ และก็จ้องไป ก็ปรากฏเป็นแสงสว่าง ซึ่งขณะนั้นไม่รู้เลยว่าเป็นอย่างนั้น

อย่างนี้เป็นสมถภาวนาหรือเปล่า เป็นปัญญาอะไรหรือเปล่า เริ่มจากความไม่รู้ แม้แต่ในเหตุผล ทำไมจะต้องนั่งจ้องกันอย่างนี้ มีเหตุผลอะไร จะทำให้จิตสงบได้ขึ้นไหนด แต่เมื่อไม่มีวิธี แต่ละสำนักก็ใช้วิธีกันต่าง ๆ ที่จะให้เกิดประสบการณ์ที่แปลก

ประหลาด ไม่เป็นเหตุให้เกิดปัญญาที่จะรู้ว่า ขณะนั้นคืออะไร เป็นความสงบ หรือ ไม่ใช่ความสงบ มีกิเลส หรือไม่มีกิเลสอะไร อย่างไร เพราะว่าขณะนั้นมีแต่แสงสว่าง

และเวลาที่ท่านรู้สึกว่แสงสว่างหายไป จางไป ก็เพราะเป้า คือ บุคคลที่นั่ง ตรงกันข้ามเฉียวไป เหลียวไป นั่นไม่ใช่อัปปนาสมาธิ ไม่ใช่สมาธิที่จะทำให้จิตสงบ ระวังเป็นสมถภาวนา แต่ก็กระทำกันไป ปฏิบัติกันไปด้วยวิธีต่าง ๆ ประโยชน์อะไร ไม่ใช่ความรู้จริงในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงเลย เพราะฉะนั้น ถ้าท่านต้องการที่จะอบรมเจริญภาวนาอย่างใด ก็ควรที่จะได้ศึกษาใน เหตุในผลอย่างแท้จริงจริง ๆ

ถ้าเป็นสมถภาวนา ต้องศึกษาแม้กระทั่งว่า เจริญอย่างไร มีอะไรเป็นอารมณ์ และจิตจะสงบระงับได้ถึงขั้นไหน

อารมณ์ของสมถภาวนาหลังการตรัสรู้ของพระผู้มีพระภาคแล้ว มีพุทธานุสติ อัมมานุสติ สังฆานุสติ อุปสมานุสติ ซึ่งแต่ก่อนนั้นไม่มี ด้วยเหตุนี้ในพระสูตรสูตรหนึ่ง พระเจ้ามหานามสากยะ ท่านเป็นพระอริยเจ้า เวลาที่ท่านทราบว่า พระผู้มีพระภาค จะเสด็จจาริกไปสู่ที่อื่น ท่านไปเฝ้าและกราบทูลถามว่า พระอริยเจ้าทั้งหลายจะตรีก ระลึกถึงอย่างไร เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปสู่ที่อื่นแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสให้ระลึกถึงพระพุทธุคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ เป็นต้น ซึ่งเป็นการระลึกถึงพระคุณของพระรัตนตรัย เป็นกุศล ทำให้จิตสงบจากโลภะ โทสะ โมหะ สำหรับบรรดาพระอริยเจ้าทั้งหลายเมื่อยังไม่ใช่พระอรหันต์ ก็ย่อมจะมี กิเลสที่เป็นอกุศลด้วย แต่ว่าท่านเป็นผู้ที่มั่นคงในศีล เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญ ความสงบของจิต ก็ควรจะเป็นไปในการระลึกถึงพระพุทธุคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ พร้อมกับการอบรมเจริญสติปัฏฐานที่เป็นปกติของพระอริยเจ้าทั้งหลาย ด้วย

ผู้ที่ จะทราบว่า การปฏิบัติของท่านเป็นสมถภาวนา หรือวิปัสสนาภาวนา หรือ ไม่ใช่ทั้งสมถะและวิปัสสนา จะต้องเป็นผู้ที่ศึกษาโดยละเอียดด้วย ไม่ใช่เพียงแต่ว่า

ไปทำอะไรตามที่ได้รับคำสั่งให้ทำโดยที่ไม่มีความรู้อะไรเลย ซึ่งอย่างนั้นจะไม่ใช่ว่าทั้งสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา

สำหรับวิปัสสนาภาวนานั้น จะต้องเกิดจากการอบรมเจริญสติปัฏฐานเพียงประการเดียวเท่านั้น เพราะว่าเป็นการระลึกรู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้าสติไม่ระลึก ไม่รู้ ก็ไม่ใช่วิปัสสนาภาวนา

๕๑๙

ถ. ที่ท่านอาจารย์ได้บรรยายไปเมื่อสักครู่นี้ จะไม่นับสนุนการเจริญสมถภาวนาว่า เป็นสิ่งที่ควรอบรมเจริญใช้ไหม

ส. การเจริญสมถภาวนาเป็นปัญญาที่รู้ว่า ทำอย่างไรจิตจะสงบ เป็นกุศลอีกชั้นหนึ่ง สูงกว่าชั้นของศีล

กุศลชั้นทาน ชั้นศีล ชั้นสมถภาวนา ชั้นวิปัสสนาภาวนา เป็นกุศลต่างระดับชั้นกัน ถ้าขณะนั้นจิตสามารถจะสงบเพราะปัญญารู้หนทางว่า เจริญอบรมอย่างไรจิตจะสงบ ขณะนั้นเป็นกุศลที่ควรเจริญ แต่ต้องเป็นสมถภาวนาจริง ๆ ถ้าไม่ใช่ปัญญาบอกให้หนึ่งจ้องหน้ากันอย่างนี้ แล้วจะจ้องหน้ากันทำไมก็ไม่ทราบ จ้องหน้ากันแล้วจะสงบสักแค่ไหน หรือว่าเพียงแต่มีแสงสว่างปรากฏและไม่รู้อะไร จะไม่ทำให้เกิดกุศลใด ๆ ทั้งสิ้น

ถ. หมายความว่า ชีวิตประจำวัน ถ้าเป็นสมถภาวนาที่แท้จริง ควรจะเจริญใช้ไหม เพราะพระผู้มีพระภาคทรงตรัสไว้ว่า ควรเจริญทั้งสมถะและวิปัสสนา

ส. ถ้าเป็นสมถภาวนาจริง ๆ ควรเจริญ เพราะเป็นกุศลชั้นหนึ่ง เช่น ทาน ก็ควรเจริญ ศีลก็ควรเจริญ สมถภาวนาก็ควรเจริญ ถ้ามีความสามารถที่จะเจริญได้ แต่กุศลขั้นสูงที่สุด คือ สติปัฏฐาน เป็นสิ่งที่ควรเจริญอย่างยิ่ง ยิ่งกว่าสมถภาวนา

ถ. ถ้าจะเจริญสมถภาวนา ก็ไม่ได้ละความไม่รู้ขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ได้ยินเดี๋ยวนี้

ส. ถ้าเจริญสมถภาวนา ขณะนั้นจุดประสงค์ต่างกับการที่สติระลึกรู้ลักษณะของเห็น ของได้ยินตามปกติ เพราะว่าไม่ต้องการเห็น ไม่ต้องการได้ยิน ต้องการให้จิตสงบ จึงจะเป็นอัปปนาสมาธิ

จุดประสงค์ของสมถภาวนากับวิปัสสนาภาวนานั้นต่างกัน เพราะว่าสมถภาวนานั้น ไม่ต้องการให้เกิดการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้โผฏฐัพพะ

ต้องการเพียงความสงบ แต่จุดประสงค์ของวิปัสสนาภาวนานั้น เพื่อรู้ความจริง จึงจะละความไม่รู้ ความสงสัย การที่เคยยึดถือสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจว่า เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตนได้ เพราะฉะนั้น จุดประสงค์ของวิปัสสนาภาวนากับสมถภาวนานั้นต่างกัน

ถ. ในเมื่อพระผู้มีพระภาคได้ทรงตรัสรู้ ดับอาสวะกิเลสทั้งหมดได้เพราะการเจริญสติปัฏฐาน และพระองค์ก็ทรงทราบว่า การเจริญสติปัฏฐานเป็นสิ่งประเสริฐสูงสุดในชีวิต แต่เพราะเหตุไรพระองค์จึงทรงให้เจริญทั้งสมถะและวิปัสสนาในเพศของบรรพชิต

สุ. สำหรับผู้ที่สามารถอบรมกุศลได้ทุกประการ และมีอหยาศัยที่จะเจริญอบรมสมถะ บุคคลใดก็ไม่สามารถไปกัน ไปห้ามบุคคลนั้นได้ว่า อย่าเจริญ เพราะว่า เป็นกุศล แต่พระผู้มีพระภาคก็มีได้ทรงให้หยุดเพียงแค่สมถภาวนา แต่ต้องต่อถึงการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นการเจริญวิปัสสนาภาวนาด้วย

ในพระไตรปิฎกก็ได้แสดงไว้ชัดว่า ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน พระภิกษุที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมโดยไม่ได้อบรมเจริญสมถภาวนาจนได้ฉานจิตนั้นมีมากกว่าพระภิกษุที่อบรมเจริญสมถภาวนาถึงขั้นอัปปนาสมาธิและได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมด้วย

ถ. เพราะฉะนั้น จุดหมายสูงสุดในยุคปัจจุบันนี้ ควรจะเป็นการอบรมเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การรู้สัมผัสในขณะนี้ มากกว่าที่จะไปเจริญสมถภาวนาเพื่อให้ถึงฉานจิต เพราะว่าภาวะในปัจจุบันไม่ใช่กาลสมบัติ ควรจะมุ่งในการเจริญสติปัฏฐานมากกว่า

สุ. ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน มีผู้ที่อบรมเจริญสมถภาวนาจนถึงฉานจิตมาก แต่แม้กระนั้นการรู้แจ้งอริยสัจธรรมที่ไม่ได้ฉานจิตด้วยก็ยังมีมากกว่า แม้จะมีผู้ที่ได้ฉานจิตมาก แต่ไม่ได้อบรมปัญญาพอที่จะรู้แจ้งแทงตลอดลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น บางท่านก็ได้คุณวิเศษ เช่น ท่านพระ-

เทวทัต เป็นต้น ท่านไม่สามารถที่จะรู้แจ้งแทงตลอดอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้าได้ เพราะท่านไม่ได้อบรมปัญญาหรือสติปัฏฐานพอที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ้าท่านผู้ฟังเห็นว่า ท่านยังไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม และจุดสูงสุดของกุศล คือ การรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ควรที่จะอบรมเจริญหนทางที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม มิฉะนั้นแล้ว ถึงแม้ว่าท่านจะพยายามบำเพ็ญสมณภาวนา ก็อาจจะเป็นอย่างท่าน พระเทวทัต คือ ท่านสามารถที่จะบรรลุคุณวิเศษ แต่ไม่สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ได้ เพราะฉะนั้น ควรจะอบรมอย่างไหน

แม้จะอบรมสมณภาวนา ก็ไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมถ้าไม่เจริญสติปัฏฐาน ถึงแม้ว่าจะเคยสะสมอุปนิสัยปัจจัยมาที่จะได้ฉานจิต ก็ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ถ้าไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐานให้เพียงพอ ดังเช่นท่านพระเทวทัตและท่านอื่น ๆ แต่ท่านที่อบรมเจริญสติปัฏฐานและรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า โดยที่ไม่ได้ฉานจิต เลย ก็มีจำนวนมากกว่าผู้ที่ได้บรรลุทั้ง ๒ อย่าง

ถ. เรื่องการเจริญสมณกัมมัฏฐานที่ว่า มีพระรัตนตรัยเป็นอารมณ์ ขอ คำอธิบายเฉพาะข้อที่มีพระพุทธรัตนะเป็นอารมณ์

สุ. พุทโธ ไม่ได้มุ่งหมายบุคคลอื่นเลย ช่วงขณะที่นึกถึงพุทโธ ไม่ใช่เพียงชื่อ แต่ระลึกถึงพระคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า และยังต่อไปอีก นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ระลึกถึงพระคุณต่าง ๆ จนกว่าจิตจะสงบ

วันหนึ่ง ๆ ระลึกถึงพระพุทฺธคุณบ่อยไหม ถ้าบ่อยก็ดี ขณะนั้นเป็นกุศล บางท่านก็ครั้งเดียวก่อนนอน สวดมนต์ ไหว้พระ ขณะนั้นก็เป็นการระลึกถึงพระพุทฺธคุณ แต่ที่จะให้จิตสงบยิ่งขึ้น ก็ต่อเมื่อซาบซึ้งในพระคุณนั้นยิ่งขึ้น

ถ. ขณะที่ระลึกถึง พุทโธ อยากจะทราบว่า ขณะนั้นเป็นการคิดนึกถึงคำว่า พุท คำหนึ่ง และ โธ คำหนึ่งใช่ไหม เพราะทราบมาว่า การที่จะระลึกถึงพระพุทฺธคุณนั้น จะต้องนึกถึงพระคุณของพระองค์ที่ทรงดำเนินไป อาจจะเป็นในส่วน ของพระปัญญาคุณ หรือพระมหากรุณาคุณ หรือพระบริสุทธิคุณ แต่การระลึกว่า พุทโธนี้ จะเป็นการระลึกถึงคำ ไม่ใช่ระลึกถึงพระคุณของพระองค์จริง ๆ ใช่ไหม

ส. ถ้าระลึกถึง พุท คำหนึ่ง โห คำหนึ่ง ก็เป็นการระลึกถึงเพียง ๒ คำจริง ๆ แต่ว่าการระลึกถึง ระลึกถึงมากกว่านั้นใช่ไหม ตามปกติธรรมดาของการระลึกถึง ไม่ว่าท่านจะระลึกถึงอะไร ท่านระลึกถึงมากกว่า ๒ คำ

ถ. เท่าที่ทราบมา มีบางท่านที่ปฏิบัติโดยหายใจเข้า พุท หายใจออก โห ปฏิบัติอยู่ในลักษณะเช่นนี้ โดยที่ไม่มีการระลึกถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าเลยว่า พระองค์มีคุณเช่นไร

ส. อย่างนั้นไม่ใช่พุทธานุสติ เป็นการผสม การผสมนี้มีมากเหลือเกินอะไร ๆ ก็จับมารวม ๆ กัน และเข้าใจว่า ขณะนั้นจิตจะพ้นจากการยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ แต่ยังเป็นการคิดนึกถึงด้วยความต้องการ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่การระลึกถึงพระพุทธคุณ

การระลึกถึงพระพุทธคุณ หมายความว่า ระลึกถึงในพระปัญญาคุณที่ทรงตรัสรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้ตามความเป็นจริงด้วยพระองค์เอง และทรงแสดงพระธรรมเพื่ออนุเคราะห์เกื้อกูลให้บุคคลอื่นได้ประพฤติปฏิบัติตามหนทางที่จะทำให้รู้สภาพธรรมนั้น

ปกติท่านเคยระลึกถึงใครก็ตาม ซึ่งท่านก็เคยระลึก และจะไม่ระลึกถึงพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าบ้างหรือ ซึ่งขณะนั้นก็เป็นระลึกถึงพระคุณแล้ว ในขณะที่ระลึกถึงพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

สำหรับผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานระลึกชื่อว่า ขณะที่เกิดเป็นแต่เพียงนามธรรมถึงแม้จะคิดยาว สติก็ระลึกชื่อว่า เป็นแต่เพียงนามธรรมที่คิด และที่จะรู้ว่า ท่านละความยึดถือนามธรรมที่คิดว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้มากน้อยเพียงใด ก็สังเกตดูความเป็นปกติของการคิด การคิดเป็นปกติ และปัญญาก็รู้ในลักษณะที่คิดนั้นตามปกติจริง ๆ ด้วยการรู้ว่า ขณะนั้นเป็นแต่เพียงสภาพที่คิดนึกเท่านั้น

ถ. ถ้าเช่นนั้นก็หมายความว่า ผู้ที่เป็นพระอริยเจ้าในอดีต หรือในอนาคต หรือในปัจจุบัน และแม้แต่ผู้ที่จะปฏิบัติเพื่อความถึงพระอริยเจ้านั้น เมื่อมีการระลึกถึงพระพุทธคุณ อาจจะเป็นในส่วนของพระปัญญา หรือในส่วนอื่น ๆ ก็ตาม ในขณะนั้นสติ

และปัญญาก็ต้องระลึกถึงสภาพนั้นว่า เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ประกอบกับการรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจไปด้วย อย่างนี้ใช่ไหม

ส. สำหรับพระอริยเจ้าแล้ว ไม่มีความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เพียงแต่ว่าขณะนั้นหลงลืมสติหรือมีสติ ขณะที่ระลึกถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม หลงลืมสติก็ได้ หรือว่ามีสติก็ได้ แต่ว่าขณะที่ระลึกถึงพระพุทธรูปนั้น จิตเป็นกุศลขั้นของสมถภาวนา แต่ขณะที่รู้ว่า สภาพที่คิดนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมที่คิด ขณะนั้นเป็นสติปัญญาที่เป็นวิปัสสนาภาวนา ถ้าจะคู่กัน ก็คู่กันในลักษณะนั้น

แต่ว่าตามความเป็นจริงแล้ว ในมรรคมีองค์ ๘ มีทั้งสมถะและวิปัสสนา ไม่จำเป็นต้องไปเจริญสมถกัมมัฏฐานอื่น เพราะว่าขณะที่สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ขณะนั้นสงบระงับจากโลภะ โทสะ โมหะ จึงเป็นสมถะ เพราะเป็นการสงบระงับจากโลภะ โทสะ โมหะ

ถ. ได้ทราบว่า การเจริญวิปัสสนาภาวนาเป็นเรื่องของการละ ไม่ใช่เรื่องของการติด แต่เมื่อศึกษาและพิจารณาแล้ว รู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก เพราะขณะที่ได้ยินเสียงขณะนี้ เสียงก็ต่างจากได้ยินแล้ว และได้ยินก็ต่างจากสภาพที่ตรึกนึก คิดถึงว่าขณะนี้ได้ยินอะไร ไม่ทราบว่าจะพิจารณาอย่างไร จะสังเกต สำเนียงกระลือรู้อย่างไร จึงจะเข้าใจสภาพที่ต่างกันในชีวิตที่เป็นปกติธรรมดา โดยมีใช้การทำ

ส. ขอเล่าถึงท่านผู้ฟังอีกท่านหนึ่ง ท่านเป็นผู้ที่สนใจในเรื่องวิปัสสนาภาวนามาก และท่านก็ฟังเรื่องแนวทางเจริญวิปัสสนามาเป็นเวลานาน แต่ว่าการที่ตั้งใจพากเพียรที่จะให้รู้ ไม่ใช่ขณะที่ฟังจนกระทั่งเข้าใจจริง ๆ แล้วค่อยละ ค่อยคลายจนกระทั่งเป็นสติที่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ

ท่านผู้นั้นได้เล่าให้ฟังว่า พยายามเหลือเกินที่จะแยกนามกับรูปให้ออก ตั้งใจจริง ๆ ที่จะรู้ว่า รูปเป็นอย่างไร นามเป็นอย่างไร จนอ่อนใจก็ไม่รู้ จนกระทั่งคิดว่า คงหมดวาสนาบาปมีเป็นแน่นอน เพราะว่าทั้งอดทน ทั้งพากเพียรที่จะกระทำต่าง ๆ และถามตัวเองว่า ทำไมไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ผลก็คือ จิตยิ่งกระสับกระส่าย ในที่สุดก็เลิก ไม่ทำอะไรทั้งนั้น หหมดหวัง แต่แล้วสัมผัสสติก็เกิด

ตามปกติ ตามธรรมดา โดยที่ไม่ต้องมีตัวตนไปจัดแจงที่จะทำให้เกิดความรู้ नाम ฐูปขึ้น ท่านจึงเข้าใจว่า ลักษณะของสมาสตินั้นเป็นปกติ ซึ่งบุคคลอื่นไม่สามารถจะรู้ได้เลยว่า ขณะนี้สติกำลังระลึกถึงลักษณะของรูปหรือนามที่กำลังปรากฏตามธรรมชาติตามความเป็นจริง

ขณะนี้ ถ้าสติจะระลึกถึงลักษณะของแข็งที่ปรากฏ ระลึกแล้ว แข็งเท่านั้นตามปกติ เท่านั้น อย่างนั้น และก็ค่อย ๆ สังเกต สำเนียง ไม่รีบร้อนที่จะให้เป็นนามเป็นรูปปรากฏ แยกให้ออกในวันนี้พຸ່ງนี้ ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้นแล้ว หมดหวังทุกท่าน

แต่ถ้าเป็นสติที่ระลึกถึงสิ่งที่กำลังปรากฏตามปกติ ตามธรรมดา และไม่รีบร้อนขณะนั้นลักษณะของสภาพธรรมนั้นปรากฏ และก็มีการระลึก สำเนียง สังเกต ความรู้จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นทีละน้อยจริง ๆ เหมือนกับการจับด้ามมีด ซึ่งไม่ปรากฏให้รู้ได้เลยว่าด้ามมีดลึก หรือการปลูกต้นไม้ ท่านจะทราบไหมว่า จะเกิดผลเมื่อไร และผลนั้นจะปรากฏที่กิ่งไหน ก้านไหน ก็ไม่ทราบอีกเหมือนกัน ต่อเมื่อใดเหตุสมควรแก่ผล ผลก็เกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น การที่จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จะต้องมาจากการฟัง การเข้าใจ การที่รู้ว่าไม่มีตัวตนที่จะไปบังคับ หรือว่าจะไปปากเพียรให้ปัญญาประจักษ์แจ้งแทงตลอดในเวลาเท่านั้นเท่านั้นตามใจชอบได้ แต่เป็นเรื่องของสภาพธรรมที่มีปัจจัยก็เกิดขึ้น เช่น สติจะระลึกถึงลักษณะของสิ่งที่ปรากฏน้อยหรือมาก ก็เป็นไปตามเหตุปัจจัย แต่ปัญญาที่รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ นี่เป็นสิ่งสำคัญว่า รู้ขึ้นบ้างไหม ถ้าไม่รู้ ก็สำเนียง สังเกต ระลึกที่จะเป็นความรู้ขึ้น ต้องอบรมจนกระทั่งเป็นปัญญาที่เกิดรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏได้ แต่ถ้ายังไม่ได้อบรม หรืออบรมไม่พอ ปัญญายังไม่เกิด ก็ยังต้องเป็นอวิชชา เป็นความไม่รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ

ถ. หมายความว่า ไม่ต้องรีบร้อน แต่ให้เป็นผู้มั่นคงในการฟังธรรม ในการอบรมเจริญกุศล

สุ. รีบร้อนแล้วจะได้อะไร รีบไปทางไหน เร่งรัดอย่างไรก็ไม่มีหนทาง ไม่มีทางลัดทางหนึ่งทางใดที่จะไปด้วยความรีบร้อนได้เลย เพราะเป็นเรื่องของปัญญาที่รู้

จริง ๆ ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ถ้ายังไม่รู้ ก็อบรมจนกว่าจะเป็นความรู้ และความรู้ก็ต้องค่อย ๆ รู้ขึ้น จะให้รู้ทีเดียวได้อย่างไร

ต้องค่อย ๆ แยกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏสืบต่อกันอย่างแน่นที่เดียว ด้วยสติที่สามารถจะแยกออกว่า เป็นลักษณะของสภาพธรรมแต่ละลักษณะ แต่ละอย่างตามความเป็นจริงเสียก่อน เมื่อมีความรู้เพิ่มขึ้น การละคลายก็มีมากขึ้น จนในที่สุดสามารถจะแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏได้

ใครจะรีบร้อนเร่งรัดด้วยความเป็นตัวตน ไม่มีหนทางจะประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้เลย ต้องเป็นปัญญาจริง ๆ และปัญญาก็เป็นความรู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏด้วย ถ้าความรู้ในลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏไม่มี ก็อย่าได้ไปทำอย่างอื่นที่คิดว่าจะเร็วกว่านี้ หรือว่าจะเป็นการแปลกประหลาดต่าง ๆ และรู้แจ้งพระนิพพาน โดยไม่สามารถที่จะรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงได้ นั่นไม่ใช่ปัญญาแน่นอน

แต่กิเลสตัณหานั้น ช่างเก่งเหลือเกิน พร้อมทั้งจะผลักดันไปสู่ข้อปฏิบัติที่ผิดความเห็นที่ผิด ถ้าขณะนั้นไม่รู้จริง ๆ ว่า ปัญญาสามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงได้ รู้ได้แน่นอน เป็นของจริง แต่ว่าจะต้องเป็นปัญญาที่อบรมแล้ว

ถ. เรื่องการเจริญเวทนาเป็นอารมณ์ เช่น ในขณะที่สุขเวทนาเกิดขึ้น พอที่จะรู้สึกได้ว่า สุขเวทนาเป็นแต่เพียงนามธรรม แต่ตอนนี้รู้สึกลำบากใจ ตอนที่ทุกขเวทนาเกิดขึ้น ไม่รู้จะทำอย่างไร

ส. เหมือนกันทุกอย่าง ทุกทาง ไม่ว่าจะทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่ต่างกันเลย ถ้าสุขเวทนาเกิด ระลึกรู้ว่า เป็นสภาพธรรมลักษณะหนึ่งที่เป็นสุข เวลาที่ทุกขเวทนาเกิด ก็ระลึกรู้ว่า เป็นลักษณะสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเป็นทุกข์อย่างนั้น เท่านั้นเอง เหมือนกัน เป็นแต่เพียงลักษณะสภาพธรรมจริง ๆ แต่ว่ามีลักษณะต่างกัน

ความรู้สึกเป็นสุข ก็เป็นความรู้สึกเป็นสุข ความรู้สึกเป็นทุกข์ ก็เป็นความรู้สึกเป็นทุกข์ ข้อสำคัญ คือ ไม่ต้องเจาะจง ตั้งใจ ที่จะรู้มันรู้นี่ อบรมไปเรื่อย ๆ แล้วแต่สติจะระลึกรู้ลักษณะของรูปที่ปรากฏทางตา หรือว่ารูปที่ปรากฏทางหู หรือว่านามที่รู้รูปที่ปรากฏทางจมูก แล้วแต่สติ อบรมไปเรื่อย ๆ เพราะเหตุว่าปัญญาจะต้องรู้ทั่วรู้จริง จึงจะละคลายการที่เคยยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ อย่าข้าม สติระลึกรู้ลักษณะของอารมณ์ใด ปัญญาจะต้องรู้ชัดในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏนั้นตามความเป็นจริง

๕๒๐

ส. ไม่ว่าอะไรทั้งนั้น ต้องกำจัดความสงสัย ความไม่รู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏออก จึงชื่อว่าเป็นการอบรมปัญญาที่จะให้ประจักษ์แจ้งในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ เพราะปัญญาเป็นปรมาัตถธรรม เป็นสภาพธรรมที่มีจริง และก็มีหลายขั้น หลายระดับ ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ปัญญาที่เกิดจากการศึกษา ปัญญาที่เกิดจากการพิจารณา ปัญญาที่เกิดพร้อมกับสติที่เพิ่งเริ่มจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบางนามบางรูป ก็ยังไม่เท่ากับปัญญาที่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมหลาย ๆ อย่าง ละเอียดขึ้น ๆ และยังไม่เท่ากับปัญญาที่เมื่อรู้แล้ว ละความไม่รู้ คลายไปจนประจักษ์ลักษณะที่แท้จริง คือ ความเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้น ท่านที่ยังไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน ท่านก็ใช้เพียงชื่อของปัญญา โดยที่ไม่รู้ในลักษณะที่เป็นปรมาัตถธรรมของปัญญาเลย เพราะว่าเมื่อยังไม่ได้อบรมปัญญา ปัญญานั้น ๆ ก็ย่อมยังไม่เกิดปรากฏกับท่าน

ท่านจะพูดถึงโลกุตตรปัญญาก็ตาม วิปัสสนาปัญญาก็ตาม ก็เป็นแต่เพียงคำเป็นแต่เพียงชื่อ แต่เมื่อยังไม่ได้อบรม ก็ยังไม่ประจักษ์ในสภาพที่เป็นปรมาัตถธรรมของปัญญาในระดับขั้นต่าง ๆ ว่า ปัญญาที่ได้อบรมเพิ่มขึ้นในแต่ละขั้นจะประจักษ์แจ้งชัดในลักษณะของนามรูปเพิ่มขึ้นแค่ไหน ปัญญาที่ได้อบรมจนกระทั่งถึงความสมบูรณ์ที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม เป็นปัญญาที่แทงตลอดในอริยสัจธรรมขั้นไหน ก็เป็นสิ่งที่ต้องอบรมจนกว่าจะเกิด จึงจะรู้

แม้แต่คำว่า นามธรรม ที่ท่านกล่าวว่า สุขเวทนาเป็นนามธรรม ก็ยังเป็นเพียงชื่อ ถ้านามรูปปริจเจตญาณยังไม่เกิด ยังไม่ประจักษ์ชัดถ่องแท้ในลักษณะของธาตุรู้ ซึ่งเป็นแต่เพียงสภาพรู้เท่านั้น ไม่ปะปนกับสี่สันวัณณะ เสียง กลิ่นต่าง ๆ ไต ฯ เลย แต่ว่าปัญญาที่จะถึงความสมบูรณ์ขั้นนั้นได้ ต้องเกิดจากการระลึก รู้ สามารถที่จะรู้ว่าที่สีกำลังปรากฏทางตา ก็เพราะเหตุว่า มีสภาพรู้ที่กำลังรู้ในสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็น

การที่จะโน้มไปสู่การรู้ในสภาพรู้ซึ่งมีจริง ๆ และไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตาด้วย จนกว่าจะเป็นความรู้ที่ชัดแจ้งในลักษณะของธาตุรู้ นั่น ซึ่งเป็นวิปัสสนาปัญญา เป็นวิปัสสนาญาณ

เพราะฉะนั้น ก็ระลึกกันไปเรื่อย ๆ อย่างกลัวว่า นามนั้นรู้ไม่ได้ รูปนี้รู้ไม่ได้ แล้วแต่สติจะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ เพราะว่าขณะนั้นเป็นของจริง และไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ขอตอบจดหมายของท่านผู้ฟังอีกท่านหนึ่ง

๓๘๑ สุตตรอกวัดโมฬีโลกยาราม

ตำบลวัดอรุณ สุดถนนอรุณอมรินทร์

อำเภอบางกอกใหญ่ ธนบุรี

วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

เรียน อาจารย์ที่เคารพนับถือยิ่ง

เนื่องด้วยมีท่านผู้ใหญ่และเพื่อนร่วมงานบางท่านที่ติดในการทำวิปัสสนา ด้วยการบังคับสติในสำนักปฏิบัติมาช้านาน มีความเห็นว่า การที่คนเราจะรับอารมณ์ทาง ทวาร ๖ ทวารใดทวารหนึ่ง พุดให้เข้าใจง่าย คือว่า กำลังทำกิจธุระอะไร ๆ ก็ตาม ถ้าไม่มีตัวสมาธิเสียแล้ว ย่อมไม่อาจจะยังประโยชน์ให้สำเร็จกิจต่าง ๆ ได้เลย แม้จะอยู่เฉย ๆ ถ้าไม่มีตัวสมาธิ ก็ไม่อาจเห็นได้ ได้ยินได้ ได้กลิ่นได้ ลิ้มรสได้ กระทบสัมผัสได้ ซึ่งเรื่องนี้ตัวกระผมเองยังไม่ขอเชื่อ ทั้งนี้เพราะเท่าที่ได้ศึกษาเรื่องของเจตสิกดูแล้ว ไม่เห็นมีสมาธิเจตสิกที่เกิดร่วมกับจิตด้วยเลยนี่ครับ เห็นมีเจตสิกอยู่ ๓ ดวงที่มีลักษณะใกล้เคียงกับสมาธิมาก เจตสิก ๓ ดวงนั้น คือ เจตนาเจตสิก ๑ มนสิการเจตสิก ๑ และเอกัคคตาเจตสิกอีก ๑

เจตสิกทั้ง ๓ ดวงนี้กระมังที่ทำให้ท่านมีความคิดเห็นคลาดเคลื่อน เข้าใจผิดคิดว่า เป็นสมาธิ ซึ่งเขาคิดว่าเป็นตัวแกนสำคัญยิ่งในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ ถ้าไม่มีตัวสมาธิในการเดินจงกรม ในการทำอานาปานสติ ปัญญาก็เกิดไม่ได้ ในที่สุดก็ละลายกิเลสไม่ได้ คือ บรรลุไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่มีธรรม คือ รูปและนามทางทวาร ๖ ททยอยกันเกิด

ทยอยกันดับ แต่เขาเหล่านั้นก็ไม่ทราบถึงสภาวะ ธรรมชาติตามความเป็นจริงที่จะนำมาเป็นเครื่องน้อมระลึกให้สติพิจารณาในสภาพการเกิด สภาพไม่เที่ยง ประจักษ์ในสภาพการดับเนือง ๆ บ่อย ๆ จนกระทั่งในที่สุดเกิดความเบื่อหน่ายได้เองโดยอัตโนมัติ ไม่ต้องไปพยายามทำวิปัสสนาเพื่อละคลายแต่ประการใดเลย นั่นเป็นการทำเพื่อหวังผล เป็นการทำสิ่งผิดปกติให้เกิดขึ้นมาในสภาพของตัวตนโดยแท้ ไม่ใช่เป็นสติตามที่รู้

ขอความกรุณาอาจารย์ โปรดได้ช่วยตอบข้อสงสัยขั้นต้นให้กระจ่างด้วย ในที่สุดนี้ ขอให้อาจารย์จงประสบความสำเร็จ ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป ตลอดช่วงกาลนาน

ด้วยความเคารพนับถือยิ่ง

สุ. ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ต้องอาศัยการฟังให้เข้าใจเรื่องของการอบรมเจริญปัญญา สติจึงจะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ถ้ายังไม่มี ความเข้าใจ ก็ไม่มีปัจจัยที่จะให้สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ได้ โดยเฉพาะถ้ามีความเห็นว่า ระลึกไม่ได้ จะเกิดการระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ได้อย่างไร ในเมื่อมีความเชื่อมั่นว่า อย่างไร ๆ ก็ระลึกไม่ได้ ซึ่งนั่นเป็นความเห็นที่ไม่ถูก

ตามที่ท่านกล่าวว่า ท่านที่ติดในการทำวิปัสสนาด้วยการบังคับสติในสำนักปฏิบัติมาช้านานมีความเห็นว่า การที่คนเราจะรับอารมณ์ทางทวาร ๖ ทวารใดทวารหนึ่ง พุทให้เข้าใจง่าย คือ กำลังทำกิจธุระอะไร ๆ ก็ตาม ถ้าไม่มีตัวสมาธิเสียแล้วย่อมไม่อาจจะยังประโยชน์ให้สำเร็จกิจต่าง ๆ ได้เลย แม้จะอยู่เฉย ๆ ถ้าไม่มีตัวสมาธิก็ไม่อาจเห็น ได้ยิน ได้กลิ่นได้ ซึ่งเรื่องนี้ท่านเจ้าของจดหมายไม่ขอเชื่อ เพราะท่านเห็นว่า ตามที่ท่านได้ศึกษามา มีเจตสิกอยู่ ๓ ดวงที่มีลักษณะใกล้เคียงกับสมาธิมาก เจตสิก ๓ ดวงนั้น คือ เจตนาเจตสิก ๑ มนสิการเจตสิก ๑ และเอกัคคตาเจตสิกอีก ๑

ท่านผู้เขียนเข้าใจว่า เจตสิกทั้ง ๓ ดวงนี้กระมังที่ทำให้ท่านผู้มีความคิดเห็นคลาดเคลื่อนเข้าใจผิด คิดว่าเป็นสมาธิ ซึ่งเขาคิดว่าเป็นตัวแกนสำคัญยิ่งในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ ถ้าไม่มีตัวสมาธิในการเดินจงกรม ในการทำอานาปานสติ ปัญญาก็เกิดไม่ได้

ถ้าจะพูดถึงลักษณะของเอกัคคตาเจตสิกก็ดี มนสิการเจตสิกก็ดี เจตนาเจตสิกก็ดี เจตสิกทั้ง ๓ นี้ เกิดกับจิตทุกดวง เป็นปกติ เป็นธรรมดา จะไม่มีจิตสักดวงหนึ่งซึ่งขาดเจตนาเจตสิก มนสิการเจตสิก เอกัคคตาเจตสิก แต่มีจิตมากมายหลายขณะที่ปราศจากปัญญาเจตสิก เพราะฉะนั้น ควรจะอบรมอะไร ก็ต้องควรอบรมปัญญาให้เกิดขึ้น ในเมื่อเอกัคคตาก็มีเป็นปกติ เจตนาก็มีเป็นปกติ มนสิการก็มีเป็นปกติ แต่ปัญญาต่างหากซึ่งไม่มี เพราะฉะนั้น เดิน ก็เดินกันทุกวัน นั่ง ก็นั่งกันทุกวัน เหมือนกัน แต่ว่าปัญญาไม่ได้รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง ทั้ง ๆ ที่เดินไป นั่งไป เพราะฉะนั้น ทำอย่างไรปัญญาจึงจะเกิดขึ้นรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงได้

ถ้าเห็นว่าปัญญาเป็นเรื่องสำคัญ จะต้องอบรมเจริญปัญญาจนกว่าจะเป็นความรู้ชัด ไม่ต้องห่วงกังวลถึงเอกัคคตาเจตสิก เจตนาเจตสิก มนสิการเจตสิก ซึ่งเกิดกับจิตทุกดวง แต่ปัญญาไม่ได้เกิดกับจิตทุกดวง เพราะฉะนั้น จึงควรอบรมให้ปัญญาเกิดขึ้นรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ถ้าจะเจริญวิปัสสนาภาวนา จะพ้นจากสติดะลี้รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น ขณะนี้สภาพธรรมใดกำลังปรากฏ สติดะลี้รู้ นั่นคือ การอบรมเจริญปัญญา เป็นการอบรมเจริญวิปัสสนาภาวนา ไม่ควรเห็นสิ่งอื่นสำคัญกว่าปัญญา ซึ่งจะต้องอบรมให้เกิดขึ้น เพื่อรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ

สำหรับจดหมายของท่านผู้นี้ ขอตอบเพียงเท่านี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงให้พระภิกษุละการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ก็มีพระภิกษุที่ไม่เห็นประโยชน์ ไม่เห็นว่าที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติให้ละนั้นจะมีคุณอย่างไร แต่เมื่อท่านได้พิจารณาแล้ว ท่านก็เห็นว่าเป็นประโยชน์และเป็นคุณ

ขอกล่าวถึง **มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ภัททาลิสุตระ** ซึ่งมีข้อความว่า
ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่าน
อนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุ
ทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคว่า

พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราฉันอาหารในเวลาก่อนภัตครั้งเดียว เมื่อเราฉันอาหาร
ในเวลาก่อนภัตครั้งเดียว ย่อมรู้สึกคุณ คือ ความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง
กายเบา มีกำลัง และอยู่สำราญ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย แม้เธอทั้งหลายจงมา จงฉันอาหารในเวลาก่อนภัตครั้ง
เดียวเถิด ด้วยว่า เมื่อเธอทั้งหลายฉันอาหารในเวลาก่อนภัตครั้งเดียว จักรู้สึกคุณ
คือ ความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง กายเบา มีกำลัง และอยู่สำราญ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระภททาลิได้กราบทูลพระผู้มีพระ
ภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่สามารถจะฉันอาหารในเวลาก่อนภัตครั้ง
เดียวได้ เพราะเมื่อข้าพระองค์ฉันอาหารในเวลาก่อนภัตครั้งเดียว จะพึงมีความ
รำคาญ ความเดือดร้อน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภททาลิ ถ้าอย่างนั้นเธอรับนิมนต์ ณ ที่ใดแล้ว พึงฉัน ณ ที่นั้นเสียส่วน
หนึ่ง แล้วนำส่วนหนึ่งมาฉันอีกก็ได้ เมื่อเธอฉันได้แม้อย่างนี้ ก็จักยังชีวิตให้เป็นไปได้

ท่านพระภททาลิกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่สามารถจะฉันแม้ด้วยอาการอย่างนั้นได้
เพราะเมื่อข้าพระองค์ฉันแม้ด้วยอาการอย่างนั้น จะพึงมีความรำคาญ ความเดือดร้อน

ครั้งนั้นแล ท่านพระภททาลิประกาศความไม่อุตสาหะขึ้นแล้ว ในเมื่อพระผู้มี
พระภาคกำลังจะทรงบัญญัติสิกขาบท ในเมื่อภิกษุสงฆ์สมาทานอยู่ซึ่งศึกษา

ครั้งนั้น ท่านพระภัทททาลิไม่ได้ให้ตนประสบพระพักตร์พระผู้มีพระภาคตลอด ไตรมาสนั้นทั้งหมด เหมือนภิกษุอื่นผู้ไม่ทำความบริบูรณ์ในสิกขาในพระศาสนาของ พระศาสดาฉะนั้น

ก็สมัยนั้นแล ภิกษุมารูปร่วมด้วยกันช่วยกันทำจิวรกรรมสำหรับพระผู้มีพระภาค ด้วยตั้งใจว่า พระผู้มีพระภาคมีจิวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จเที่ยวจาริกไปโดยลวงไตรมาส ครั้งนั้น ท่านพระภัทททาลิเข้าไปหาภิกษุเหล่านั้นถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับภิกษุเหล่านั้น ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ภิกษุเหล่านั้น ได้กล่าวว่า

ดูกร ภัทททาลิผู้มีอายุ จิวรกรรมนี้แล ภิกษุทั้งหลายช่วยกันทำสำหรับพระผู้มีพระภาค ด้วยตั้งใจว่า พระผู้มีพระภาคมีจิวรสำเร็จแล้ว จักเสด็จเที่ยวจาริกไปโดยลวงไตรมาส ดูกร ภัทททาลิผู้มีอายุ เราขอเตือน ท่านจงมนสิการความผิดนี้ให้เกิดความกระทำที่ยากกว่าอย่าได้มีแก่ท่านในภายหลังเลย

ท่านพระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ท่านก็เกื้อกูลท่านพระภัทททาลิให้รู้สึกถึงความผิด ถ้าเป็นความผิดและรีบแก้ไขเสีย ก็ยังดีกว่าจะปล่อยไปจนกระทั่งแก้ยากในภายหลัง เพราะว่าถ้ายิ่งทอดทิ้งไปไม่แก้ไขให้ถูกต้องขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งแก้ยากขึ้นเท่านั้น

ท่านพระภัทททาลิก็รับคำของภิกษุเหล่านั้น แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โทษได้ครอบงำข้าพระองค์ผู้เป็นคนพาล เป็นคนหลง ไม่ฉลาด ซึ่งได้ประกาศความไม่อุตสาหะขึ้นแล้ว ในเมื่อพระผู้มีพระภาคกำลังทรงบัญญัติสิกขาบท ในเมื่อภิกษุสงฆ์สมาทานอยู่ซึ่งสิกขา ขอพระผู้มีพระภาคจงรับโทษของข้าพระองค์นั้นโดยความเป็นโทษ เพื่อความสำรวมต่อไปเถิด

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภัททาลิ เราขอเตือน โทษได้ครอบงำเธอผู้เป็นคนพาล เป็นคนหลง ไม่ฉลาด ซึ่งได้ประกาศความไม่อดสาหะขึ้นแล้ว ในเมื่อเรากำลังจะบัญญัติสิกขาบท ในเมื่อภิกษุสงฆ์สมათานอยู่ซึ่งศึกษา

ดูกร ภัททาลิ แม้เหตุที่เธอต้องแทงตลอดว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระนครสาวัตถี แม้พระผู้มีพระภาคจักทรงทราบเราว่า ภิกษุชื่อภัททาลิ ไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา ดังนี้ เหตุแม้นี้แล เธอก็มิได้แทงตลอดแล้ว

พระผู้มีพระภาคทรงเตือนให้ท่านพระภัททาลิได้ระลึกถึงความไม่ละอายของท่าน ซึ่งไม่หวั่นเกรงเลยว่า แม้พระผู้มีพระภาคจะประทับอยู่ที่พระนครสาวัตถี และทรงทราบด้วยว่า ท่านพระภัททาลิไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระองค์ แต่ถึงกระนั้น ท่านพระภัททาลิก็ไม่ได้มีความละอายทั้ง ๆ ที่รู้ว่า พระผู้มีพระภาคประทับและทรงทราบว่า ท่านไม่ได้กระทำให้บริบูรณ์ในสิกขา

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภัททาลิ เหตุที่เธอต้องแทงตลอดว่า ภิกษุมารูปด้วยกันเข้าจำพรรษาอยู่ในพระนครสาวัตถี แม้ภิกษุเหล่านั้นจักรู้เราว่า ภิกษุชื่อภัททาลิ ไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา ดังนี้ เหตุแม้นี้แล เธอก็มิได้แทงตลอดแล้ว

พระผู้มีพระภาคทรงเตือนท่านพระภัททาลิ ให้ระลึกถึงความไม่ละอายของท่านพระภัททาลิ ซึ่งไม่ละอายในการที่พระภิกษุทั้งหลายก็รู้ว่า ท่านไม่ได้ประพฤติบริบูรณ์ในสิกขา ในศาสนาของพระผู้มีพระภาค

เพราะฉะนั้น เรื่องของอหิริกะ ความไม่ละอาย เกิดกับอกุศลจิตทุกขณะ ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานจะทราบได้จริง ๆ ว่า ขณะที่อกุศลจิตเกิด ขณะนั้นเพราะไม่ละอาย ไม่ว่าจะเป็นอกุศลขั้นใดทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่ยังเป็นปุถุชนไม่รู้เลยว่า ขณะที่ เป็นอกุศลจิตมีอหิริกะ ความไม่ละอาย เป็นสภาพปรมาัตถธรรม เป็นเจตสิกประเภทหนึ่งที่เกิดพร้อมกับอกุศลจิต จิตนั้นจึงเป็นอกุศล

ถ้าอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะเห็นอหิริกะเป็นขั้น ๆ ที่เดียว ซึ่งแล้วแต่สภาพของอกุศลจิตที่เกิดปรากฏในขณะนั้น ถ้าเป็นอกุศลธรรมที่หยาบ ผู้อบรมเจริญสติปัฏฐานก็

ระลึกได้ ในขณะที่นั้นว่า มือหิริกะประเภทหยาบจริง ๆ จึงเป็นอกุศลจิตที่หยาบในขณะนั้นได้

เพราะฉะนั้น ความไม่ละอายเป็นสภาพธรรมที่เป็นเจตสิก เกิดพร้อมกับอกุศลจิตทุกดวง เพราะความไม่ละอายในอกุศลธรรมระดับนั้น ชั้นนั้น ยังมี จิตจึงเกิดเป็นอกุศลในชั้นนั้น ปัญญาที่รู้ความจริงอย่างนี้บ่อย ๆ เนือง ๆ จะขัดเกลา ละอหิริกะในอกุศลธรรมเท่าที่ระดับชั้นของปัญญาจะเป็นไปได้ แล้วแต่ว่าปัญญาชั้นใดจะเกิดขึ้นรู้ลักษณะของสภาพธรรมชั้นใด ก็ขัดเกลา ละคลายอกุศลธรรมระดับนั้น ๆ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภัททาสิ เหตุที่เธอต้องแทงตลอดว่า ภิกษุณีมากด้วยกันเข้าจำพรรษาอยู่ในพระนครสาวตถิ แม้ภิกษุณีเหล่านั้นจักรู้เราว่า ภิกษุชื่อภัททาสิ ไม่ทำให้บริบูรณ์ในสิกขาในศาสนาของพระศาสดา ดังนี้ เหตุแม้นี้แล เธอก็มิได้แทงตลอดแล้ว

พวกที่ควรละอายอย่างเช่นภิกษุณีก็มี ที่ท่านพระภัททาสิควรจะระลึกได้ ควรที่จะเกิดความละอาย แต่แม้กระนั้น ท่านก็มิได้แทงตลอดแล้ว คือ มิได้รู้ว่า เป็นสิ่งที่ควรละอายจริง ๆ

